

Stilska obilježja ilustracija Dražena Jerabeka

Vidas, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:452731>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Katarina Vidas
Stilska obilježja ilustracija Dražena Jerabeka
ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI
Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Stilska obilježja ilustracija Dražena Jerabeka
ZAVRŠNI RAD

Predmet: Dječja književnost s medijskom kulturom

Mentor: izv. prof. dr. sc. Maja Verdonik

Student: Katarina Vidas

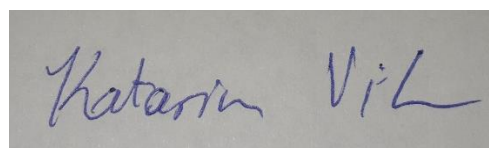
Matični broj: 0299013316

U Rijeci,
srpanj, 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.”

Vlastoručni potpis:

A rectangular box containing a handwritten signature in blue ink. The signature reads "Katarina Vih".

SAŽETAK

Dražen Jerabek je hrvatski ilustrator koji je svoj dugogodišnji rad posvetio ilustriranju djela dječje književnosti, a posebice slikovnica. Ciljevi rada su prikazati slikovnice ilustratora Dražena Jerabeka, utvrditi stilska obilježja njegove ilustracije i utvrditi povezanost ilustracije s književnim predlošcima slikovnica. Rad započinje teorijskim okvirom u području slikovnice i ilustracije nakon čega slijedi prikaz životopisa ilustratora i analiza njegovih djela.

U radu su analizirana sljedeća djela: slikovnice Želimira Hercigonje *Kjel: crna labud ptica*, *Pripovijetka o rosi srcu i snovima* i *Gorski duh* te zbirke bajki i pripovijetki *Bajkovnica* i *Bajkopisi za djecu*, slikovnice autorice Dubravke Pađen Farkaš *Gospodin Otto i stari naslonjači*, *Nije me strah*, *Djevojčica i ptica*, *Tajna*, *Kvakač* i *Čudesno putovanje* te slikovnica *Tkači snova* autora Roberta Mlinareca. Navedena djela su analizirana prema kriterijima likovne tehnike, boje i ugođaja, odnosa teksta i ilustracije te primjerenosti slikovnice u odgojno-obrazovnom radu. Ilustracije Dražena Jerabeka su umjetnički lijepe te maštovitim, nadrealističkim prizorima potiču estetski razvoj i čitateljsku maštu djeteta.

Ključne riječi: slikovnica, ilustracija, Dražen Jerabek, suvremena hrvatska ilustracija, dječja književnost

ABSTRACT

Dražen Jerabek is a Croatian illustrator who has dedicated his long-term work to illustrating works of children's literature, especially picture books. The aims of the paper are to present the picture books of the illustrator Dražen Jerabek, to determine the stylistic features of his illustrations and to determine the connection of the illustrations with the literary templates of the picture books. The paper begins with a theoretical framework in the field of picture book and illustration, followed by a presentation of the illustrator's biography and analysis of his works.

The following works are analysed in the paper: picture books by Želimir Hercigonja *Kjel: crna labud ptica, Pripovijetka o rosi srcu i snovima* and *Gorski duh* and collections of fairy tales and short stories *Bajkovnica* and *Bajkopisi za djecu*, picturebooks by Dubravka Pađen Farkaš *Gospodin Otto i stari naslonjači, Nije me strah, Djevojčica i ptica, Tajna, Kvakač i Čudesno putovanje* and the picture book *Tkači snova* by Robert Mlinarec. These works were analysed according to the criteria of art technique, colour and atmosphere, the relationship between text and illustration and the appropriateness of the picture book in educational work.

Dražen Jerabek's illustrations are artistically beautiful as author use imaginative, surrealistic scenes to stimulate the child's aesthetic development and reading imagination.

Keywords: picture book, illustration, Dražen Jerabek, contemporary Croatian illustration, children's literature

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. SLIKOVNICA	2
2.1. Povijest slikovnice.....	3
2.2. Podjela slikovnica	7
2.3. Funkcije slikovnice	9
3. ILUSTRACIJA	11
3.1. Povijest ilustracije	12
3.2. Uloga ilustracije	15
3.3. Stilovi ilustracije	17
4. ŽIVOTOPIS DRAŽENA JERABEKA	19
5. SLIKOVNICE I ZBIRKE PRIČA ŽELIMIRA HERCIGONJE	21
3.1. <i>Kjel: Crna labud ptica</i>	21
3.2. <i>Pripovijetka o rosi, srcu i snovima</i>	23
3.3. <i>Gorski duh</i>	24
3.4. <i>Bajkovnica</i>	26
3.3. <i>Bajkopisi za djecu</i>	27
6. SLIKOVNICE DUBRAVKE PAĐEN FARKAŠ	28
6.1. <i>Gospodin Otto i stari naslonjači</i>	28
6.2. <i>Nije me strah</i>	30
6.3. <i>Djevojčica i ptica</i>	31
6.4. <i>Tajna</i>	32
6.5. <i>Kvačak</i>	34
6.6. <i>Čudesno putovanje</i>	35
7. ROBERT MLINAREC: <i>TKAČI SNOVA</i>	37
8. ZAKLJUČAK.....	39

9. LITERATURA	40
10. PRILOZI	43

1. UVOD

Dražen Jerabek je hrvatski ilustrator koji je svoj dugogodišnji rad posvetio ilustriranju djela dječje književnosti, a posebice slikovnica. Ciljevi rada su svedeni na tri stavke. Prvi cilj je prikazati slikovnice koje je ilustrirao Dražen Jerabek. Drugi cilj je utvrditi stilska obilježja njegove ilustracije. Treći cilj je utvrditi povezanost ilustracije s književnim predlošcima slikovnica.

U prvom dijelu će se prikazati teorijska polazišta o slikovnici i ilustraciji iz stručne i znanstvene literature. U drugom dijelu će se analizirati djela autora Želimira Hercigonje, Dubravke Pađen Farkaš i Roberta Mlinareca s kojima je Dražen Jerabek surađivao, odnosno surađuje. Analiza slikovnice ilustratora Dražena Jerabeka. Analiza će se temeljiti na sljedećim kriterijima: likovna tehnika, boja i ugođaj, prikaz likova, odnos teksta i ilustracije te primjerenost slikovnice u odgojno-obrazovnom radu.

Tri su razloga odabira teme *Stilska obilježja ilustracije Dražena Jerabeka*. Prvi razlog jest značaj slikovnice za djecu rane i predškolske dobi, od nje kao djetetove prve knjige do važnog poticaja za djetetov razvoj. Drugi razlog jest što me se dojmio rad Dražena Jerabeka. Smatram da njegov rad posjeduje veliku vrijednost koju treba predstaviti u radu, ali i djeci. Posljednji razlog se vezuje uz drugi razlog odabira ove teme. Namjera nije samo prikazati kvalitetu rada Dražena Jerabeka, nego i ukazati na kvalitetu rada suvremenih hrvatskih ilustratora.

2. SLIKOVNICA

U dječjoj književnosti slikovnica pripada glavnoj skupini književnih vrsta uz dječju poeziju i dječji roman ili roman o djetinjstvu. Glavnu skupinu karakterizira pripadnost djela prema tri kriterija: djelo je pisano za djecu, glavni likovi su djeca, životinje i djeci srodna bića te ju je nakladnik deklarirao kao dječju. Uz glavnu skupinu, postoji i granična koja ne zadovoljava sva tri kriterija, a tu spadaju basne, znanstvena fantastika, putopisi, biografije i tematski romani, poput pustolovnih i povijesnih. Zbog svojeg značaja za djecu slikovnica je visoko zastupljena u dječjoj književnosti (Crnković i Težak, 2002).

„Slikovnica je prvo likovno-literarno djelo koje dijete susreće i doživljava svim osjetilima.” (Kos-Paliska, 1997: 88) Ona nije čista književna vrsta zato što ona uključuje korištenje književnog, ali i likovnog izraza (Crnković i Težak, 2002). Dakle, slikovnica kombinira vizualnu i verbalnu komunikaciju (Nikolajeva i Scott, 2001). Njihov je odnos ravnopravan pa se ne može reći da je slikovnica isključivo književna vrsta (Majdenić, 2019). Slikovnica je umjetnička knjiga (Narančić Kovač, 2015, prema Anić, 2017). Hameršak i Zima ističu i taktilnu dimenziju slikovnice jer se dijete njome služi u istraživanju (Hameršak i Zima, 2015). Drugim riječima, slikovnica je intermedijalna upravo zbog uključenosti navedenih medija (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011).

Roche navodi sljedeće prednosti bavljenja književnošću: razvijanje potencijala za prelaženje proživljenog znanja i iskustva, približavanje kulturnog i povijesnog nasljeđa pojedinca i razvoj estetskog smisla (Roche, 2015, prema Gosarić, 2017). Za dijete je slikovnica prvo igračka zbog mogućnosti istraživanja koje ona nudi, a kasnije ju vidi kao knjigu (Kos-Paliska, 1997). Čitanje slikovnice omogućuje komunikaciju između odrasle osobe i djeteta, što potiče razvoj govora djeteta (Petrović-Sočo, 1997). Dijaloško čitanje slikovnica se odnosi na oblike komunikacije koji su poticajni za dijete, a dijeli se na jednostavnu i složenu razinu (Čudina-Obradović, 1995). Jednostavnoj razini pripada: postavljanje poticajnih pitanja, obogaćivanje odgovora, ponavljanje odgovora, pomaganje, pohvala i hrabrenje, uvažavanje djetetova zanimanja te vedrina i šala. Složenijoj razini pripada postavljanje pitanja slobodnoga odgovora, proširenje djetetova izričaja te vedrina i šala (Čudina-Obradović, 1995). Tri aspekta čitanja slikovnice su: prebacivanje čitateljske pozornosti između verbalnog i slikovnog diskursa tijekom čitanja, interaktivnost kao posljedica složene pripovjedne strukture slikovnice i ponovno čitanje slikovnice zbog višeznačnosti (Narančić Kovač, 2015, prema Anić, 2017).

Ocjenjivanje slikovnice se treba usmjeriti na: „sadržaj teksta, ljepotu ilustracije, izbor sloga, način prijeloma, kvalitetu tiska i solidnost uveza” (Kos-Paliska, 1997: 89-90). Jezik u kvalitetnoj slikovnici daje jasnu poruku i smisao te je lijep, a slika je bogata likovnim sadržajem i poticajna za djetetovu maštu (Čudina-Obradović, 1995).

Slikovnica se sastoji od serije slika koje trebaju biti primjerene djetetovim mogućnostima s obzirom na dob. Slikovnica, koja će se ponuditi djetetu, treba biti primjerena s obzirom na djetetov razvojni stupanj (Šišnović, 2011). U slikovnicama namijenjenima djeci do treće godine života, ilustracija treba prikazivati jedan predmet na većem formatu te treba koristiti jasne oblike i primarne boje. Oko pete godine dijete počinju zanimati bogati crteži s mnogo detalja (Čudina-Obradović, 1995). Ipak, ne smije se zaboraviti da slikovnica mora imati sadržaj u kojem će dijete već nešto poznavati (Posilović i sur., 1986, prema Majdenić, 2019).

Zahtjevi koje tekst u slikovnici treba zadovoljiti jest: „jezična ispravnost i čistoća, jednostavnost govora, prikladan obujam i sadržajna punoća” (Majdenić, 2019: 104). Također, treba biti kratak, jasan, zanimljiv i preporuča se korištenje rime zbog lakšeg pamćenja teksta (Kos-Palinska, 1997). Majdenić izdvaja kvalitetne, estetske, umjetničke, jezične i likovne vrijednosti koje slikovnica mora zadovoljiti (Majdenić, 2019).

2.1. Povijest slikovnice

Povijest dječje književnosti je započela krajem 17. stoljeća (Crnković i Težak, 2002). Godine 1658. je objavljena prva knjiga s ilustracijama namijenjena djeci koja se smatra pretečom slikovnice: *Orbis sensualium pictus* autora Jana Amosa Komenskog (Hranjec, 2006). *Orbis sensualium pictus* ili na hrvatskom *Naslikani svijet osjetilnih stvari* je slikovni rječnik koji je bio namijenjen didaktičkim ciljevima (Crnković i Težak, 2002). Potaknuo je objavu enciklopedijskih slikovnica na njemačkom govornom području poput *Bilder-Akademie für die Jugend* iz 1784. autora J. S. Stoy i *Bilderbuch für Kinder*, odnosno *Slikovnice za djecu*, objavljivanih od 1792. do 1830. godine autora Johanna Friedricha Justina Bertucha. Objavljivane su u kompletima i pojedinačno zbog dostupnosti pa ne iznenađuje da se Bertucha naziva „ocem slikovnice” (Čičko, 2000). Tridesetih godina 19. stoljeća se pojavljuje slikovnica poetskog tipa čiji je predstavnik slikovnica *Janko Raščupanko* liječnika Heinricha Hoffmana. Ova slikovnica je nastala kao rezultat Hoffmanova nezadovoljstva ponudom dječjih knjiga i kao dar za njegovog sina (Batinić i Majhut, 2001). U Hoffmanovoj knjižici *Janko Raščupanko* su priče o neposlušnoj djeci i posljedicama njihova ponašanja koje su u tadašnje doba smatrane satiričnima (Crnković i Težak, 2002). Primjerice, dječak odbija rezati kosu i nokte zbog čega

je na ilustraciji prikazan s izrazito gustom i raščupanom kosom i veoma dugačkim noktima Uz Njemačku, slikovnica se paralelno razvijala i u Engleskoj. Tamo su se razvile, tkz. *toy books* i malešnice. *Toy books* su slikovnice većeg kvadratnog formata koje su tiskane na kartonu ili linoleumu. Taj je materijal izabran kako bi slikovnice bile nepoderive. Malešnice su tradicionalne dječje pjesmice koje su bile česti tekst u slikovnicama. Izvorno se nazivaju *nursery rhymes* (Batinić i Majhut, 2001; Crnković i Težak, 2002).

Među najčešće obrađivanim temama u slikovnici u njezinim počecima, posebice u 19. stoljeću, bile su „domaće životinje, lutke, dječja igra i oslikane klasične priče” (Hranjec, 2006: 25).

Što se tiče Hrvatske, ona je postupno pratila razvoj. Međutim, postoje teškoće zbog kojih je teško utvrditi kada i koje su bile prve slikovnice u Hrvatskoj. Batinić i Majhut navode dva razloga za teškoće u utvrđivanju prvih slikovnica u Hrvatskoj (Batinić i Majhut, 2001). Prvo, navode problem rijetkog otiskivanja godine izdanja. Drugo, navode nesačuvanost slikovnica kao i pitanje jesu li to zapravo bile ilustrirane knjige (Batinić i Majhut, 2001).

Tematski gledano, prve slikovnice su bile usmjerene na jedno obrađivano područje. U takvim slikovnicama je tekst najčešće bila dječja pjesmica. Pjesmice su bile poučnog i moralizatorskog ili anegdotskog i sentimentalnog karaktera (Batinić i Majhut, 2001). One se nisu izrazito isticale po pitanju originalnosti zbog šablonskog pristupa pisanju, a uz to se tekst nije razlikovao od uobičajene dječje poezije (Batinić i Majhut, 2001). Proza u slikovnicama je bila daleko manje zastupljena od dominantnih pjesmi. Slikovnice u prozi su uglavnom bile basne, didaktične priče i pripovijetke. Što se tiče prvih slikovnica s malo ili bez teksta, na njih se gledalo kao da je tekst zapostavljen umjesto toga da komuniciraju slikom. One su bile namijenjene početnicima u čitanju, ali ne i malim čitateljima te su također bile tematske (Batinić i Majhut, 2001).

Osim tekstova hrvatskih autora, prevodile su se i slikovnice objavljene u inozemstvu. Prilikom prijevoda se nije navodio izvorni autor slikovnice, već je samo naveden prevoditelj (Batinić i Majhut, 2001).

Povijest slikovnice u Hrvatskoj će se prikazati kroz tri razdoblja. Prvo je razdoblje 19. stoljeća, zatim prva polovica 20. stoljeća, odnosno do 1945. godine te druga polovica 20. stoljeća i danas.

Prvo je razdoblje 19. stoljeća. Ilustracija u dječjoj knjizi je poznata na području Hrvatske još 1796. u Vranićevu prijevodu knjige *Mlaisi Robinzon: iliti jedna kruto povolnya y hasznovita pripovezt...* autora J. H. Campea (Hranjec, 2006). To je bila prva knjiga za djecu na hrvatskom jeziku (Batinić i Majhut, 2001). Izdavanje djela dječje književnosti na području Hrvatske je započelo u razdoblju Hrvatskog narodnog preporoda (Crnković i Težak, 2002). Formalni

početak dječje književnosti u Hrvatskoj je obilježila 1850. godina, kada je objavljen *Mali tobolac raznog cvetja za dobru i pomnjivu mladež* autora Ivana Filipovića (Crnković i Težak, 2002). Jedine ilustrirane knjige namijenjene djeci su bile basne *Genoveva* u šest svezaka nepoznatog autora koje je Ignjat Ćivić Rohrski počeo izdavati 1840. godine (Crnković i Težak, 2002). Pojam slikovnica je prvi put spomenut u *Hrvatsko-njemačkom rječniku* Ivana Filipovića iz 1869. godine (Hranjec, 2006).

Početak objavljivanja prvih hrvatskih slikovnica, u drugoj polovici 19. stoljeća, slikovnica je doživljavana isključivo kao igračka. Iz tog se razloga nisu katalogizirale pa nisu bile ponuđene u knjižnicama (Hameršak i Zima, 2015). Definirala se kao knjiga za tzv. „prvu dob” u kojoj slike nisu bile značajne. Naime, Pleše objašnjava da ilustracija u slikovnici ne mora imati visoku estetsku vrijednost zbog djetetova nerazumijevanja. Dapače, preporuča da se koriste slikovnice šarenih slika koje su u skladu s djetetovim znanjem (Pleše, 1891, prema Hameršak i Zima, 2015).

Premda nema sačuvane slikovnice iz tog razdoblja, Batinić i Majhut smatraju da su se prve hrvatske slikovnice objavile prije 1880. godine (Batinić i Majhut, 2001). Među njima izdvajaju *Slikovnicu za malu djecu* autora Ljudevita Varjačića. Tek 1880-ih godina su se počele tiskati slikovnice na hrvatskom jeziku. U slučaju prevođenja slikovnica, često su se preuzimale izvorne ilustracije njemačkih i engleskih autora, a hrvatskih ilustratora nije bilo. Najstarija sačuvana slikovnica jest *Domaće životinje* autora Josipa Milakovića s ilustracijama H. Leutemanna iz 1885. godine. Među najznačajnijim nakladnicima dječje književnosti je bio Lavoslav Hartman. Neke od slikovnica koje je izdao su *Milodarke dobroj djeci: nepoderiva slikovnica za malu djecu* i *Milodarke: slikovnica i pripovjedke iz životinjstva* koje su navedene u Književnoj smotri iz 1885. godine (Batinić i Majhut, 2001). Slikovnice objavljivanje do početka 20. stoljeća su bile kvalitetno osmišljene, odnosno nisu površno napisane. Među istaknutim autorima tog razdoblja su Ljudevit Varjačić, Josip Milaković, August Harambašić, Jovan Jovanković Zmaj, Milka Pogačić, Antonija Cvijić i Stjepan Širola (Batinić i Majhut, 2001).

Drugo je razdoblje prve polovice 20. stoljeća. Početkom 20. stoljeća Jambrišak ističe značaj afektivnog aspekta slikovnice, što podrazumijeva da slikovnica služi svrsi kad je uz dijete čita odrasla osoba (Jambrišak, 1900, prema Hameršak i Zima, 2015).

U razdoblju nakladnika Kugli, od 1900. do 1918. godine, nisu se navodili niti godine izdanja slikovnica niti njihovi ilustratori. U ovom razdoblju su djelovali autori Iso Velikanović, Josip Vitanović, Milan Ogrizović i Rikard Katalinić Jeretov te Milka Pogačić za Nakladnik Trpinac

(Batinić i Majhut, 2001). I dalje nije bilo hrvatskih ilustratora, a može se pretpostaviti da je razlog tome isplativost (Batinić i Majhut, 2001).

Prva slikovnica hrvatskog ilustratora jest *Dječja čitanka o zdravlju* nepotpisane autorice Ivane Brlić Mažuranić i ilustratora Vladimira Kirina objavljene 1927. godine (Batinić i Majhut, 2001). U međuratnom razdoblju se istaknuo autor Dinko Chudoba s čak oko 50 slikovnica. Slikovnica još uvijek nije ravnopravna književna vrsta u dječjoj književnosti, što je vidljivo iz toga što se i dalje ne navodi godina izdanja, ilustrator, čak ni autor teksta. Autori s početka stoljeća nastavljaju stvarati, a javljaju se i novi autori poput Mire Preisler, Vladimira Prebega i Zlatka Špoljara. Uz Kirina se istaknuo ilustrator Andrija Maurović (Batinić i Majhut, 2001). Do kraja prve polovice 20. stoljeća tekst je nastajao na temelju ilustracije (Batinić i Majhut, 2001). Najčešće teme su bile dječji svijet s djecom kao glavnim likovima te životinje i bajke (Batinić i Majhut, 2001).

Posljednje je razdoblje druge polovice 20. stoljeća i danas. Zahvaljujući tekstu Miroslava Vaupotića, 1970-ih godina dolazi do promjene u poimanju slikovnice u kontekstu dječje književnosti na području Hrvatske. Spominje tekst Miroslava Krleže objavljen 1952. godine u kojem navodi da dijete razumije i ima bolju vizualnu percepciju nego odrasla osoba (Hamersak i Zima, 2015). Iz toga se može uočiti romantičarski pogled na dijete koji je Vaupotićevim spomenom utjecao na daljnji diskurs. Od 1960-ih do 1990-ih godina slikovnica je objašnjena kao „prva knjiga djeteta”. Među značajnim se pitanjima našao upravo odnos ilustracije i teksta u slikovnici, razlike u dječjim reakcijama s obzirom na dob te karakteristike kvalitetne slikovnice (Hamersak i Zima, 2015).

Šezdesetih godina dolazi do afirmacije autorskog koncepta slikovnice te se osnivaju prve nagrade za slikovnice. Među njima vrijedi izdvojiti prvu hrvatsku nagradu „Grigor Vitez” utemeljene 1967. godine te Andersenova nagrada utemeljena 1956. za autore, odnosno 1966. godine za ilustratore. Od 1966. godine se održava izložba ilustracija na Sajmu dječje knjige u Bologni te Bijenale ilustracija Bratislava od 1967. godine (Verdonik, 2015).

U analizi Antonije Posilović je utvrđeno da je od 1968. do 1982. godine svega trećina objavljenih slikovnica u Hrvatskoj bila domaćih autora (Martinović i Stričević, 2011). Analize dokumentacije Hrvatskog centra za dječju knjigu za razdoblje od 1997. do 2008. te od 2007. do 2009. godine pokazuju tendenciju pada broja objavljenih slikovnica, od čega je četvrtina domaćih autora i ilustratora. Ipak, ne može se reći da je situacija sa slikovnicama loša zbog nedostatka istraživanja u pojedinim razdobljima (Martinović i Stričević).

Na koncu 20. stoljeća, nakon završetka Domovinskog rata, dolazi do razvoja slikovnice pojavom većeg broja izdavačkih kuća, učlanjenjem u udruženje IBBY i promocijama na međunarodnim izložbama (Višković, 2012, prema Petrc, 2021).

2.2. Podjela slikovnica

U literaturi se može naići na različite podjele slikovnica. Majhut i Zalar dijele slikovnicu s obzirom na oblik, strukturu izlaganja, sadržaj, likovnu tehniku i sudjelovanje recipijenata (Majhut i Zalar, 2008, prema Martinović i Stričević, 2011). Prema kriteriju oblika slikovnica se dijeli na *leporello* slikovnice, *pop-up* ili pokretne slikovnice, nepoderive slikovnice, slikovnica igračka, multimedijalna slikovnica i elektronička slikovnica. S obzirom na strukturu izlaganja, slikovnice se dijele na narativne i tematske. Po sadržaju slikovnica može biti o životinjama, svakodnevnom životu, abecedi, igri, fantastici i još mnogim drugim temama. S obzirom na likovnu tehniku slikovnica može biti fotografska, lutkarska, mogu se koristiti stvarni dječji crteži i crteži umjetnika, strip-slikovnica te interaktivne slikovnice. Sudjelovanje recipijenata podrazumijeva da slikovnica može biti za samostalno služenje i služenje s roditeljima (Majhut i Zalar, 2008, prema Martinović i Stričević, 2011).

Crnković i Težak dijele slikovnicu prema namjeni na umjetničku i poučnu. Informativna slikovnica se usmjerava na upoznavanje djece s okolinom, ljudskim djelatnostima, znanostima i slično (Crnković i Težak, 2002). Ova je vrsta slikovnice zapravo edukacijskog karaktera. Umjetnička slikovnica se usmjerava na doživljavanje svijeta te na stvaranje odnosa djeteta s njime. Autori navode da je malo pravih umjetničkih slikovnica zbog sklonosti kiču (Crnković i Težak, 2002). Čudina-Obradović opisuje kič-slikovnice kao nekvalitetnu slikovnicu navodeći da je slika u ovim slikovnicama sladunjava, stereotipna i nemaštovita, a tekst je besmislen i jezično nekvalitetan (Čudina-Obradović, 1995). Ove slikovnice su prepoznatljive po šablonskom prikazu radnje i likova poput životinja, kraljevni i vještica (Čudina-Obradović, 1995).

Majdenić navodi dva kriterija podjele slikovnica (Majdenić, 2019). Prvi je primjerenost dobi, a drugi način prezentacije sadržaja. Prema primjerenosti dobi, slikovnica se dijeli na tri razvojna stupnja: dob od jedne do dvije godine, dob od dvije do četiri godine i dob od četiri do šest godina. Slikovnice za prvi razvojni stupanj većinom nemaju tekst, drugi razvojni stupanj imaju malo teksta, a slikovnice trećeg razvojnog stupnja ima više teksta koji je ravnopravan slici (Majdenić, 2019). Podjela prema prezentaciji sadržaja podrazumijeva količinu i vrstu teksta. Prema tome, postoje „slikovnice bez teksta, slikovnice s vrlo malo teksta, slikovnice s

kraćim poučnim tekstovima, slikovnice s kratkim poučnim pričama iz života djece, slikovnice s umjetničkim autorskim tekstovima i slikovnice-bajke” (Posilović i sur., 1986, prema Majdenić, 2019: 106).

Balić-Šimrak i Narančić Kovač navode podjelu slikovnica na pripovjedne i nepripovjedne. U pripovjednoj slikovnici se radnja pripovjeda slikom i tekstom. Pripovjedne slike se razlikuju od ilustracije pojedinog prizora po dinamičnosti, pokretljivosti, ulančanosti i složenosti poruke. S obzirom na njezinu funkciju, slikovnice se dijele na spoznajno-pojmovne, informativne, umjetničke i problemske (Crnković i Težak, 2002, prema Martinović i Stričević, 2011). Na funkciju slikovnice ćemo se osvrnuti u nastavku rada.

Zbog različitosti u prikazu, ilustracija i tekst u slikovnici daju mogućnost čitatelju da uspostavi pripovijedanje. Nepripovjedne slikovnice imaju ulogu razvijanja razlikovanja osnovnih pojmova poput veličine, odnosa između predmeta, boje, suprotnosti i slično. U tom slučaju, svrha slikovnice je naglasiti slojevitost i višeznačnost poruke koju slika prenosi. Primjer takvih slikovnica su slikovni rječnici i slikovnice bez riječi (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011).

Nikolajeva i Scott navode tipologiju slikovnica Torbena Gregersena u kojoj se slikovnica dijeli na izložbenu knjigu, pripovijest slike, slikovnicu i ilustriranu knjigu. Izložbena knjiga ili izvorno exhibit book nema tekst, već je ona slikovni rječnik. Pripovijest slike ili izvorno picture narrative, ima veoma malo teksta ili ga uopće nema. U slikovnici ili izvorno picturebook, odnosno picture storybook tekst i ilustracije imaju jednako važnu ulogu, dok je u ilustriranoj knjizi ili illustrated book tekst neovisan o ilustraciji (Nikolajeva i Scott, 2001).

Što se tiče ilustrirane knjige, važno ju je razlikovati od slikovnice. Razlika između slikovnice i ilustrirane knjige jest u odnosu likovne i verbalne dimenzije (Hameršak i Zima, 2015). U ilustriranoj se knjizi tekst može razdvojiti od ilustracije, što neće utjecati na cjelovitost, stoga knjigu može ilustrirati i drugi ilustrator (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011). U ilustriranoj knjizi ilustracija predstavlja određeni trenutak, odnosno presjek dotadašnjeg tijeka priče te ona ne smije biti u proturječju s vremenskim slijedom priče niti iskoračiti iz okvira koji je postavljen tekstom. Dakle, ilustracija u ilustriranoj knjizi prikazuje isključivo ono što tekst opisuje, ne mijenjajući njegov smisao (Batinić i Majhut, 2001). S druge strane, u slikovnici je ilustracija jednako značajna kao i tekst zbog čega se ilustracija ne može odvojiti od teksta bez razaranja djela (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011). Ilustracija daje informacije koje tekst ne opisuje i nadopunjuje smisao teksta zbog čega je ona neodvojivi dio slikovnice (Batinić i Majhut, 2001). „U slikovnici slika nije ilustracija teksta, kao u ilustriranoj knjizi, niti je riječ pomoćno sredstvo za ostvarenje dijaloga, kao u stripu.” (Crnković i Težak, prema Verdonik, 2015: 2) U konačnici, svrha ilustracije u ilustriranoj knjizi jest razvijanje čitateljske predodžbe,

a u slikovnici ilustracija obogaćuje doživljaj te prezira radnju (Crnković i Težak, 2002, prema Majdenić, 2019; Javor, 2000, prema Majdenić, 2019).

Neke od aktualnih vrsta slikovnice su multimedijalna, problemska i nefiktivna slikovnica. Multimedijalna slikovnica je novi oblik slikovnice kojeg karakterizira korištenje više medija, a bazira se na učenju kroz igru (Štefančić, 2000). Osim teksta i slike, elementi multimedijalne slikovnice su zvuk, animacija i interaktivnost (Štefančić, prema Verdonik, 2015). To je elektronička knjiga koja je namijenjena djeci (Štefančić, prema Verdonik, 2015). Problemske su slikovnice one koje se bave problemima iz svakodnevnog života s djetetom u središtu radnje (Čičko, 2000). Čičko navodi da je problemska slikovnica suvremena s ciljem približavanja svakodnevice u kontrastu s nekadašnjim idealiziranim temama slikovnica (Čičko, 2000). Karakteristike nefiktivne slikovnice su namijenjenost određenoj dobnoj skupini, obrađivanje teme i sadržaja u skladu s dječjim interesima i to na originalan način te prikaz teme i sadržaja prema dječjem iskustvu, rječniku, znanju i potrebama djeteta (Halačev, 1997).

2.3. Funkcije slikovnice

Među prvim definiranim funkcijama slikovnice se navode odgojna funkcija i zabavna funkcija. Odgojna kao primarna funkcija slikovnice se vezuje uz funkciju razvijanja umjetničkog ukusa (Wolgast, 1893, prema Hameršak i Zima, 2015). Lange je istaknuo zabavnu funkciju slikovnice, navodeći da se se može povezati s njezinom didaktičkom dimenzijom (Lange, 1893, prema Hameršak i Zima, 2015).

Općenito rečeno, uloga slikovnice je poticanje razvoja djetetova jezika (Martinović i Stričević, 2011). Petrović-Sočo (1997) ističe da je prva funkcija slikovnice reprezentacija stvarnosti. Uz pomoć odraslih osoba, u kasnijoj dobi slikovnica omogućuje prepoznavanje poruka na temelju vizualnog koda, odnosno slike. Dekodiranje slike podrazumijeva da dijete shvaća i može opisati što je prikazano na slici (Petrović-Sočo, 1997).

U suvremenoj literaturi se funkcije slikovnice uglavnom navode s obzirom na razvojna područja koja ona potiče. Čačko navodi pet funkcija slikovnice, a to su: informacijsko-odgojna, spoznajna, iskustvena, estetska i zabavna funkcija (Čačko, 2000). Informacijsko-odgojna funkcija se odnosi na razvoj djetetova mišljenja te na pružanje sadržaja u području djetetova razvoja, ličnosti i društva (Martinović i Stričević, 2011). Usto, dijete shvaća da je knjiga neiscrpan izvor znanja (Čačko, 2000). Spoznajna funkcija omogućuje djetetu da razumije samog sebe, odnosno da otkriva ono što ga zanima o svijetu (Šišnović, 2011). Dakle, dijete provjerava svoje spoznaje (Čačko, 2000). Iskustvena funkcija omogućuje stjecanje novih

iskustava i stvaranje novih znanja (Šišnović, 2011). Estetska funkcija potiče estetski razvoj djeteta, dakle razvoj ukusa i osjećaja za lijepo (Šišnović, 2011). Zabavna funkcija podrazumijeva da je čitanje slikovnice djetetu zabavna aktivnost koja razvija maštu, ali i potrebu za čitanjem (Šišnović, 2011). Dijete se igra sa slikovnicom kao prirodan način upijanja znanja pri čemu se ono zabavlja (Čačko, 2000). Uz navedene funkcije Martinović i Stričević navode i govorno-jezičnu funkciju Martinović i Stričević, 2011). Ona podrazumijeva da slikovnica potiče razvoj predčitačkih vještina, čime se ostvaruje govorno-jezična funkcija (Čačko, 2000; Martinović i Stričević, 2011; Šišnović, 2011).

Šišnović navodi spoznajnu, iskustvenu, estetsku i zabavnu funkciju, no izdvajaju još dvije funkcije: socijalizacijska i društvena (Šišnović, 2011). Socijalizacijska funkcija podrazumijeva da dijete jača odnose s drugim osobama time što čita slikovnicu s odraslim osobama i drugom djecom. Društvena funkcija se ostvaruje time što se pomoću slikovnice prenose društveno pozitivne vrijednosti. Slikovnica potiče stvaranje kvalitetnih međuljudskih odnosa, razvoj globalne svijesti i multikulturalnosti (Šišnović, 2011).

Treba istaknuti da su funkcije slikovnice međusobno povezane, odnosno da su međuovisne jedna o drugoj (Martinović i Stričević, 2011).

3. ILUSTRACIJA

Zeegen navodi da se ilustracija opisuje kao, tzv. komercijalna umjetnost, odnosno da je svrha ilustriranja zadovoljenje klijenta izvršavanjem zadatka ilustriranja, umjesto osobnog iskustva ilustratora (Zeegen, 2009). Osim ilustriranja na zahtjev klijenta koji je njihov primaran posao, ilustratori rade na vlastitim projektima, poput objavljivanja vlastitih knjiga, časopisa, organiziranje izložbi i ostalo. Ilustracija se često opisuje i kao narodna umjetnost zbog njezine dostupnosti (Zeegen, 2009).

Ilustracije su malene slike koje određuju slikovnicu (Hlevnjak, 2000). Riječ *ilustracija* potječe iz latinske riječi *illustris*, što znači osvjetljen, jasan, odličan (Hlevnjak, 2000). Zeegen, nadalje, navodi da je ilustracija jedna od najizravnijih oblika vizualne komunikacije koju karakterizira različitost od tradicionalnih oblika izražavanja, posebice u njenoj širokoj primjeni (Zeegen, 2009). Ilustriranje podrazumijeva povezivanje više likovnih područja, a ilustrator ima slobodu birati koje će likovne tehnike koristiti u svom stilu (Zeegen, 2009). Stoga je ilustracija suvremene slikovnice povezana s umjetnošću (Verdonik, 2015).

Balić-Šimrak i Narančić Kovač navode da ilustraciju treba vrednovati prema kriteriju poticajnosti i produblivanja smisla za estetiku te prema doprinosu razvoja dječjeg likovnog stvaralaštva (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011). Slikovnica treba imati sljedeće likovne vrijednosti: „stilska pročišćenost, harmonija i ritam boja, jedinstvena kompozicija koja vodi dijete kroz radnju te mu omogućuje vizualno istraživanje detalja i skrivenih poruka.” (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011: 11)

Izbor boje u ilustraciji se bazira na potrebama priče i utječe na ugođaj u slikovnici. Izbor boja ovisi o temi slikovnice i ciljanom prikazu. Bojom se prikazuje doba dana, godišnja doba, emotivno stanje likova i ostalo. U mnogim slučajevima ilustratori koriste manje dominantnih boja, dok im ostale boje odgovaraju kako bi se stvorila dosljednost i cjelina u slikovnici. Ugođaj slikovnice ovisi o izboru boja koja prenosi emocionalni doživljaj slike (Hladíková, 2014).

Djeci se ne smije diktirati ukus, već treba upoznati djecu s kvalitetnim slikovnicama primjerenog sadržaja u likovnom i književnom području. Na temelju stjecanja takvih iskustava, poticat će se razvoj osjećaja za estetiku, odnosno ukusa, što će nastaviti tijekom života (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011).

Problem u ilustriranju slikovnica jest mehaničko ilustriranje koje dovodi do sklonosti ilustratora ka korištenju kiča. Kič u ilustraciji podrazumijeva prilagođavanje stila onome koji

nije u skladu s primjerenom razinom estetske svijesti, odnosno usmjeravanje na ono što je ugodno oku. Stoga je važno razlikovati umjetnički lijepe i oku dopadljive ilustracije (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011). Nadalje je važno pomno promišljanje o likovima jer je radnja u mnogim suvremenim slikovnicama potaknuta upravo njima. Oni trebaju biti ilustrirani u skladu s opisom u tekstu te biti prepoznatljivi. Također, treba pripaziti pri korištenju stereotipa. Oni su primjereni isključivo kao temelj koji će biti nadograđen prepoznatljivom osobnosti lika (Hladíková, 2014).

3.1. Povijest ilustracije

Prva ilustrirana knjiga sa slikama, koje su jednako važne kao i tekst, je bila *Biblia pauperum* iliti Biblija siromašnih iz kasnog srednjeg vijeka. Bila je namijenjena odraslim osobama koje nisu bile pismene. U 14. stoljeću razvojem drvoreza su se javile drvorezne knjige. One su se sastojale od slikovnih motiva uz kojih je bio popratni tekst. Najčešći ilustrirani motiv je bio biblijskog sadržaja. Pojavom tiska se drvorez nastavio koristiti kao tehnika ilustriranja knjiga. Primjer takvih knjiga su Ezopove basne *Edelstein* tiskane 1461. godine na njemačkom jeziku te 1484. na engleskom jeziku pod naslovom *Aesop's Fables* (Majhut i Batinić, 2017). Što se tiče ilustriranih knjiga namijenjenih djeci, ali i neobrazovanom puku, tiskale su se dječje biblije i katekizmi sve do objave *Orbis sensualium pictus* Jana Amosa Komenskog. Ova knjiga je bila najznačajnija ilustrirana knjiga sve do kraja 18. stoljeća (Majhut i Batinić, 2017). „U 17. i 18. st. knjižice za djecu i širu publiku ukrašavale se obično drvorezima i bakrorezima što je bio slučaj i s prvim izdanjima Perraultovih bajki.” (Narančić Kovač, prema Verdonik, 2015: 5) Nadalje, 1770-ih godina počinju se objavljivati početnice i ABC knjižice s ilustracijama te dječje enciklopedijske knjige s ilustracijama kao njihovim važnim obilježjem. Predstavnik ilustriranih knjiga ovog razdoblja je Bertuchov *Bilderbuch für kinder* sa 6000 bakroreza (Čičko, 2000). Ilustracije su postale značajne u odgojno-obrazovnom procesu njihovom ulogom pružanja olakšanja pri učenju i poučavanju te povećanje interesa za određenim sadržajima. Drugim riječima, ilustracija u dječjoj knjizi dobiva sve veći značaj od kraja 18. stoljeća (Majhut i Batinić, 2017).

Početak 19. stoljeća se počinje koristiti tehnika plošnog tiska u boji koja se naziva litografija. Zahvaljujući njoj je došlo do procvata ilustracije namijenjenih puku i nastavi. Tada je ilustracija postala samostalni medij u didaktičko-metodičkom području te je porasla pristupačnost ilustriranih knjiga (Majhut i Batinić, 2017). U prvom polovici 19. stoljeća u Njemačkoj, ilustracije su prikazivale bajke, epove i djela svjetske književnosti u kasnoromantičnom stilu

(Majhut i Batinić, 2017). S druge strane je došlo do pojave takozvane bidermajerske slikovnice s realističnim, sentimentalnim prizorima dječje i građanske svakodnevice. Značajni ilustratori ovog razdoblja su Ludwig Richter, Theodor Otto Speckter i Franz Pocci (Majhut i Batinić, 2017). Hoffmanova satirična slikovnica *Janko Raščupanko* se istaknula svojim karikiranim, grotesknim ilustracijama (Majhut i Batinić, 2017). Zatim, 1870-ih te 1880-ih godina ilustracije u dječjim knjigama na području Europe su bile pod utjecajem Waltera Cranea s njegovim dekorativnim, floralnim stilom (Majhut i Batinić, 2017). Uz njega su u ovom razdoblju bili utjecajni Randolph Caldecott sa satiričnim ilustracijama živahne atmosfere te Kate Greenaway svojim idiličnim, sentimentalnim prikazima djece koje je obilježio stil odijevanja djece tog razdoblja (Majhut i Batinić, 2017).

Kraj 19. i početak 20. stoljeća je obilježio novi umjetnički pravac – secesija. Ilustraciju tog stila karakteriziraju „stilizirani ornamenti, scenski elementi, detalji krajolika i interijera te bogato dekorirani okviri pojedinih slika” (Majhut i Batinić, 2017: 65). Također je paralelno bila prisutna bajkovita ilustracija pretežito pastelnih boja. Početak 20. stoljeća će dovesti do razvoja i rasprostranjenosti slikovnice pa tako i razvoju raznih stilova ilustracije (Majhut i Batinić, 2017). U drugoj polovici 19. stoljeća ilustracija ostaje sentimentalna sve do samog kraja stoljeća kada slikovnice postaju življe i raskošnije. Ilustratori slikovnica su se počeli navoditi samo ako su oni već bili poznati (Majhut i Batinić, 2017). Značaj ilustracije je počeo rasti krajem 19. i početkom 20. stoljeća, ne samo u kontekstu dječje književnosti, već i za odrasle. Zeegen navodi da je ilustrator postao takozvani kulturni komentator (eng. *cultural commentator*), čime je doprinio razumijevanju društva o nacionalnim i internacionalnim događajima te društvenom ukusu, moralnim načelima, humoru i kupovnim navikama (Zeegen, 2009). Ilustracija se počela koristiti u novinama, knjigama, časopisima i mnogim medijima (Hlevnjak, 2000).

Što se tiče Hrvatske, hrvatski ilustratori su se pojavili kasnije od autora hrvatskih slikovnica, odnosno njih je nedostajalo. S obzirom na autorstvo ilustratora, Batinić i Majhut dijele slikovnice u Hrvatskoj na sljedeće modele ilustracije stranih autora s hrvatskim prijevodom teksta, tiskane u inozemstvu; hrvatski ilustratori, a slikovnice su tiskane u inozemstvu i spajane u Hrvatskoj; ilustracije stranih slikara tiskane u inozemstvu i uvezene u Hrvatskoj te slike su izrađene u inozemstvu i otisnute u Hrvatskoj (Batinić i Majhut, 2001). Najčešći modeli tijekom povijesti hrvatske ilustracije su bili treći i četvrti model. U počecima slikovnica, na sliku se gledalo kao nešto što može, ali i ne mora biti dio knjige. Stoga se dugo nisu navodili ilustratori uz autore teksta. U hrvatskim slikovnicama je tekst polazio od slike. Slike su prikazivale samo pojedinih radnje, a za puni kontekst je bilo neophodno pročitati tekst (Batinić i Majhut, 2001).

Najranije poznata dječja ilustrirana knjiga je *Mlaisi Robinzon: iliti jedna kruto povolya, y hasznovita pripovezt za detczu* iz 1796. godine. Njezine su ilustracije nabavljene u inozemstvu i uvezene u Hrvatskoj. Uz to je bila nerijetka sklonost klišejima u nabavljenim ilustracijama (Jurčec-Kos, 2011). Prva hrvatska ilustrirana knjiga je izdanje *Basni* u šest svezaka autora Ignjata Čivića Rohrskog i ilustratora Alberta Nikole Laupperta s prvim izdanjem objavljenim 1844. godine (Batinić i Majhut, 2001). Ilustracija u Hrvatskoj je utemeljena u 19. stoljeću zbog napretka tiskarstva (Jurčec-Kos, 2011).

Osim u dječjoj književnosti, u 19. stoljeću su ilustrirane knjige i časopisi, no njihovi ilustratori uglavnom nisu poznati jer su često bili nepotpisani, anonimni, potpisani pseudonimom ili pak ilustratori nisu bili Hrvati (Jurčec-Kos, 2011). U kontekstu ilustracije u dječjim časopisima, među prvim potpisanim hrvatskim ilustratorima vrijedi izdvojiti 1881. godinu kada su u *Smilju* pseudonimom potpisani D. Peinlich i Hinko Abt. U časopisu *Bršljan: list mladeži* su se objavljivale crno-bijele ilustracije, ali i jedna ilustracija u boji. Iz tog su razdoblja sačuvane dvije slikovnice koje je objavio Robert Ferdinand Auer, nakon smrti izdavača Dragutina Albrechta (Jurčec-Kos, 2011). Jedan od ranih potpisanih hrvatskih ilustratora je bio Milan Rogulja koji je ilustrirao pripovijetke autora Stjepana Basaričeka objavljene 1887. i 1888. godine. U prvoj je knjizi ilustrirao crno-bijele, a godinu nakon ilustracije u boji (Jurčec-Kos, 2011). *Tugomila* Jagode Truhelke sa sedam slika je objavljena 1894. godine te je za nju primila honorar (Jurčec-Kos, 2011). Među najčešćim stranim slikarima koji su ilustrirali prve slikovnice tiskane u Hrvatskoj su Heinrich Gottlob Leutemann, Carl Offterdinger i Walter Zweigle iz Njemačke te engleske ilustratorice Emily Harding i Herriet M. Bennet (Batinić i Majhut, 2001).

U povijesti hrvatske slikovnice do sredine 20. stoljeća postoje dva stila ilustracije u slikovnici: realistični i secesijski (Martinović i Stričević, 2011). Pojava secesije početkom 20. stoljeća će obilježiti stilska obilježja tadašnjih slikovnica. Karakteristike secesijske ilustracije su pojednostavljivanje složenih prizora, prikaz trodimenzionalnosti objekata na jednolikoj plohi, asimetrične kompozicije i prazne pozadine s manjim detaljima koji daju prostorni kontekst. Ovaj stil ilustracije je prikladna za najmlađe čitače slikovnica (Batinić i Majhut, 2001). Ipak, korice secesijskih slikovnica se stilski razlikuju u tome što su one bile akademske slike (Batinić i Majhut, 2001). Početkom 20. stoljeća su se počeli isticati ilustratori dječjih knjiga poput Dragana Renarića, Otona Ivekovića, Dragana Melkusa, Vladimira Becića, Ljube Babić i Bože Uzelca (Batinić i Majhut, 2001). Zanimljiva je slikovnica nakladnika Josipa Čaklovića *Ljubite životinje* iz 1918. godine koja prikazuje kontrast u ilustracijama s obzirom na prizor. Bavi se temom zlostavljanja životinja. Secesijske ilustracije prikazuju mirne scene, no scene nasilja su

prikazane u ekspresionističkom stilu (Batinić i Majhut, 2000). Nadalje, 1920-ih i 1930-ih godina su se istaknuli ilustratori Vladimir Kirin i Andrija Maurović. Ovo razdoblje karakterizira objavljivanje ilustriranih bajki i priča (Batinić i Majhut, 2001). Tada su razni hrvatski umjetnici poput kipara, grafičara i slikara definirali hrvatsku ilustraciju (Višković, 2012, prema Petrc, 2021).

Daljnji razvoj slikovnice nije donio novine u stilskim obilježjima, već dolazi do promjene u kakvoći zbog prijelaza na fototipiju i autotipiju. Smanjuje se format slikovnice, koriste se meke korice, što dovodi do postanka potrošne slikovnice čije je svrha objave brza zarada (Batinić i Majhut, 2001). Prvi hrvatski ilustrator slikovnica je Vladimir Kirin. Njegove su ilustracije stilski usklađene s tekstem te uspješno uokviruju tekst. Također, „ilustracija izravno govori i o onome što je tekstu teško izreći” (Batinić i Majhut, 2001: 56). Drugi istaknuti ilustrator je Andrija Maurović, utemeljitelj hrvatskog stripa (Hlevnjak, 2000). Njegove su ilustracije crno-bijele iz čega se može uočiti njegov stripovski stil. Ilustracije daju mogućnost djetetu da oboji ilustracije, što znači da su u pitanju slikovnice-bojanke (Batinić i Majhut, 2001). Zatim, 1940-ih godina objavljuje se serija slikovnica autora Mladena Širole i ilustratora Vladimira Piutarića. Iz ilustracija se može uočiti utjecaj crtanog filma Walta Disneyja. Piutarićev stil karakteriziraju nacionalni motivi, posebice vidljivi u odjeći likova te dječji crtež (Batinić i Majhut, 2001).

Od druge polovice 20. stoljeća i danas je porastao broj hrvatskih ilustratora, no manji je broj onih koji se isključivo bave dječjom ilustracijom. Neki od značajnijih ilustratora su Vladimir Kirin i Andrija Maurović kao prvi hrvatski ilustratori koji su nastavili djelovati do svoje smrti te Vilko Gliha Selan, Mladen Veža, Cvijeta Job, Danica Rusjan, Ivica Antolčić, Vjekoslav Vojo Radoičić, Ivan Vitez, Pika Vončina, Svjetlan Junaković, Manuela Vladić-Matruško, Željka Mezić, Damir Facan-Grdiša, Andrea Petrlik-Huseinović, Dražen Jerabek, Marsela Hajdinjak, Marijana Jelić, Tomislav Torjanac, Dubravka Kolanović i Zdenko Bašić (Verdonik, 2015). Pedesetih i šezdesetih godina Vilko Gliha Selan je bio jedan od najznačajnijih hrvatskih ilustratora. Sedamdesetih godina se istaknuo Ivica Antolčić u dječjim listovima (Hlevnjak, 2000).

3.2. Uloga ilustracije

Balić-Šimrak i Narančić Kovač opisuju značaj likovnih ilustracija u dječjim knjigama koji se može svesti na sljedeće točke: proširivanje čitateljskog iskustva, prenošenje poruke književnog djela i obogaćivanje djela i čitatelja (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011). Hlevnjak navodi da ilustracija u slikovnici ima zavodničku ulogu, odnosno ilustracija mami čitatelja da vidi više

od riječi i potiče njegovu maštu (Hlevnjak, 2000). Stoga, ilustracija mora biti visokih umjetničkih dometa (Majdenić, 2019). Ona treba unositi umjetničke vrijednosti te je potrebno voditi računa o izboru boja i dinamici ilustracije (Kos-Paliska, 1997). Ilustracija u slikovnici omogućuje pružanje više razine zabave uz tekst, poticati rast vremenskog trajanja pažnje i vođenje čitatelja kroz priču (Hladíková, 2014).

Kvalitetna ilustracija utječe na više područja djetetova života, među njima su intelektualni, emocionalni i imaginarni život (Kos-Paliska, 1997). Uzmemo li to u obzir, ne iznenađuje Belamarićev stav da ilustracija treba aktivirati duh djeteta (Belamarić, 1978, prema Majdenić, 2019). Zbog svoje odgojne uloge, ilustracija u slikovnici treba prenositi informacije iz neposredne okoline te umjetničke doživljaje, izbjegavajući kič i pretjerivanje (Majdenić, 2019). Ilustracija kao element slikovnice je u međuodnosu s tekстом. Uloga ilustracija je opisivati, odnosno reprezentirati radnju, a uloga teksta je pripovijedati (Nikolajeva i Scott, 2001). Uz tekst, ilustracija je pripovjedač priče pa Narančić Kovač navodi da su ilustracija i tekst dva pripovjedača koji prenose jednu priču (Narančić Kovač, 2015, prema Anić, 2017). Kvalitetu slikovnice određuje upravo odnos ilustracije i teksta (Šišnović, 2011). Za razliku od konvencionalnog linearnog teksta, ilustracija je reprezentativni znak, što znači da ne daje izravno uputstvo o čitanju. Ponovnim čitanjem slikovnice dijete stječe novo iskustvo stvarajući nove interakcije između ilustracije i riječi čime upotpunjuje njezino značenje (Nikolajeva i Scott, 2001).

Ilustracija je u interakciji s tekстом, a Nikolajeva i Scott navode Schwarczove odnose između teksta i ilustracije: podudarnost, razrada, specifikacija, pojačanje, proširenje, nadopunjavanje, izmjenjivanje, odstupanje i kontrapunktiranje (Nikolajeva i Scott, 2001). Nadalje, Nikolajeva i Scott navode oblike interakcije u kojima se očituje uloga ilustracije i teksta prema Joanne Golden: simetričnost teksta i ilustracije čime se postiže redundancija, tekst ovisi o ilustraciji zbog klasifikacije, ilustracija razrađuje tekst, tekst kao primarni pripovjedač sa selektivnom ilustracijom i ilustracija kao primarni pripovjedač sa selektivnim tekстом (Nikolajeva i Scott, 2001).

Hladíková tvrdi da je jedan od karakteristika uspješne ilustracije u slikovnici komplementarni, odnosno paralelni prikaz radnje koja obogaćuje priču. Primjerice, tekst može opisivati radnju, odnosno jedan prizor, dok ilustracije prikazuju suprotno od pročitano, čime se postiže humoristični element u slikovnici (Hladíková, 2014). Na taj način ilustracija dobiva ulogu zabave i pružanja humora.

3.3. Stilovi ilustracije

Balić-Šimrak i Narančić Kovač navode sljedeće stilove ilustracije koji su prisutni u slikovnicama: apstraktni stil, stripovski stil, ekspresionistički stil, impresionistički stil, folklorni stil, naivni stil, realistički stil, nadrealistički stil i romantičarski stil (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011). Apstraktni stil obilježava jednostavnost i sažetost u prikazu, pri čemu su u ilustraciji izraženi likovni elementi. Oni su prepoznatljivi po korištenju boje, crte te je naglašena forma i koncept ilustracije. Stripovski stil ima satiričan i zaigran prikaz s jasnim crnim konturama te prikazivanje radnje u više manjih ilustracija koje slijede jedna za drugom. Ekspresionistički stil karakterizira naglašavanje emotivnog stanja likova i okruženja koristeći boju i manirističke poteze, a prepoznatljiv je po naglašenim prikazima likova. Impresionistički stil obilježava prikaz određenog trenutka, a prepoznatljiv je po korištenju nježnih, svijetlih boja kako bi se prikazao svjetlosni efekt. U folklornom se stilu biraju motivi iz folklora te se prikazuju u skladu s njime. Naivni stil obilježava dvodimenzionalnost i plošnost u prikazu. Takve ilustracije izgledaju dječje. Realistički stil obilježava vjerno prikazivanje likova, predmeta i prostora u skladu sa stvarnošću. Ilustracije su precizne i uredne. Nadrealistički stil karakteriziraju imaginarni prizori koji nadilaze stvarnost te korištenje maštovitih detalja. U romantičarskom stilu prizori su raskošno uokvireni i podsjećaju na stil starih ilustracija (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011).

Uz navedene stilove postoje još retro stil i stilizirani stil. Retro stil ilustracije je specifičan po tome što podsjeća na stil ilustracije koji je bio aktualan 1950-ih i 1960-ih godina. Stilizirani stil pak podrazumijeva da ilustrator sam definiira svoj stil. Ne teži realizmu, već se pridržava vlastitim konvencijama¹. Važno je istaknuti da ne postoji superioran stil ilustracije jer je ilustracija odraz osobnosti ilustratora i njegovog stila (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011). Ursell navodi da samim time što ilustrira ilustrator ima svoj stil (Ursell, 2013, prema Hladíková, 2014).

Uz stilove ilustracije treba objasniti likovne tehnike zbog toga što njihov izbor ujedno i karakteristika stila ilustracije. S obzirom na područje, likovne tehnike se dijele na crtačke, slikarske, kiparske, grafičke, arhitektonske, primijenjenu umjetnost, dizajn i nove medije (Balić-Šimrak, 2010). Usmjerit ćemo se na crtačke i slikarske likovne tehnike s obzirom na to da se one najčešće koriste u ilustriranju slikovnica. One se mogu kombinirati pa se ta likovna tehnika naziva kombiniranom likovnom tehnikom.

¹ *Artistic Style*. Pribavljeno 24.3.2022. sa <https://www.picturingbooks.com/visualize/artistic-style>

Crtačke likovne tehnike su olovka, tuš, lavirani tuš, ugljen, kreda i flomaster (Balić-Šimrak, 2010). Olovku karakterizira tvrdoća, odnosno mekoća, a može se koristiti za sjenčanja i konturiranja. Tuš se uglavnom koristi perom i daje tamni, jednolični ton. Korištenjem tuša s vodom se dobivaju različiti tonovi, a ta se tehnika naziva lavirani tuš. Ugljen karakterizira prašnjavost i mekoća crteža te se njime mogu crtati crte različitih debljina i intenziteta. Kreda ima karakteristike olovke i ugljena, s obzirom na njezinu zašiljenost, te može biti različitih boja i tvrdoće (Jakubin, 1999, prema Josipović, 2016). Flomaster karakteriziraju jarke boje (Balić-Šimrak, 2010; Jurković i sur., 2010).

Slikarske likovne tehnike su akvarel, gvaš, tempera, batik, pastel, odnosno grataž i kolaž (Višnjić Jevtić i sur., 2010). Akvarel ili vodene boje karakteriziraju prozirne boje koje se mogu nanositi tehnikama „mokro na mokro” i „mokro na suho”. Dodavanjem bijele tempere u akvarel se dobivaju zagasite boje, čime nastaje tehnika gvaša. Tempere mogu biti intenzivnijih boja, mogu se miješati da se dobiju nove te dobiti svjetlije tonove dodavanjem vode. U tehnici batik se na platno nanosi otopljeni vosak i slika se oboji tekućim likovnim tehnikama, poput laviranog tuša, čime na slici ostaje bijela boja na mjestima s voskom. Za pastel su karakteristični nježni tonovi i magličasti ugođaj, uljane pastele imaju jarkije boje. Bojanjem papira pastelama, nanošenjem sloja tuša i grebanjem štapićem nastaje grataž. U tehnici kolaža se lijepo komadići papira različitih boja, veličina i tekstura na podlogu (Višnjić Jevtić i sur., 2010).

4. ŽIVOTOPIS DRAŽENA JERABEKA

Hrvatski ilustrator Dražen Jerabek rođen je 1966. godine u Zagrebu. Završio je smjer slikarstva u Školi primijenjene umjetnosti. Svoje obrazovanje je nastavio u Akademiji likovne umjetnosti u Zagrebu, gdje je diplomirao nastavnički smjer (Šundalić, 2018).

Od 1994. do 2008. godine je radio u Osnovnoj školi Ivana Gorana Kovačića u Zagrebu kao profesor Likovne kulture. Od 2008. radi u Školi primijenjene umjetnosti i dizajna u Osijeku, gdje je predavao predmet Ilustracija. Godine 2012. je postao viši umjetnički suradnik na Akademiji za umjetnost i kulturu Osijek i predavao kolegij Vizualne komunikacije. Napustio je posao i mjesto suradnika 2019. godine. Iste godine otvara studio za umjetničko izražavanje *Jerabek Studio* u kojem nastavlja svoj rad. Danas, uz ilustriranje slikovnica, vodi likovne radionice i edukacije u sklopu svog studija².

Počeo se baviti ilustracijom za djecu 1998. godine. Objavio je brojne ilustracije za dječje časopise *Smib*, *Modra lasta*, *Radost* i *Prvi izbor*. Uz to je objavio ilustracije za biblioteku *Stribor*, ilustrirao udžbenike i plakate (Šundalić, 2018).

Tijekom dugogodišnjeg rada surađuje s više hrvatskih dječjih autora, među kojima vrijedi istaknuti Želimira Hercigonju, Dubravku Pađen Farkaš i Roberta Mlinareca. U nastavku rada ćemo se osvrnuti na njegovu suradnju s navedenim autorima.

Jerabek je dobitnik brojnih nagrada. Njegova prva nagrada je bila Velika nagrada za najbolju ilustraciju iz 2004. godine ULUPUH-a, odnosno Hrvatske udruge likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti. Dodijeljena mu je na izložbi hrvatske ilustracije za djecu i omladinu na sajmu knjige Interliber za slikovnicu *Pripovijetka o rosi, srcu i snovima* autora Želimira Hercigonja. Godine 2006. mu je dodijeljena nagrada „Grigor Vitez” za slikovnicu *Gorski duh* istog autora³.

Godine 2011. je nagrađen s čak dvije nagrade za slikovnicu *Gospodin Otto i stari naslonjači* autorice Dubravka Pađen Farkaš. Dobio je nagrade Lice knjige u kategoriji najbolja ilustracija knjige u cjelini te nagrada Ovca u kutiji za najbolju hrvatsku slikovnicu, koja je dodijeljena na Interliberu. Nastavio je suradnju s Pađen Farkaš što je rodilo velikim uspjehom slikovnice *Nije me strah*. Za nju mu je dodijeljena nagrada Ex Aequo za najbolje ilustracije na 23. slavonskom biennalu u Osijeku 2012. godine. Godine 2016. je radio na scenografiji lutkarske predstave

² *Jerabek Studio: Biografija*. Pribavljeno 22.2.2022. sa <https://jerabek-studio.hr/biografija/>

³ Isto.

Nije me strah prema istoimenoj slikovnici u režiji ruske redateljice Ljudmile Fedorove u Dječjem kazalištu Branka Mihaljevića u Osijeku⁴. Iste godine je ponovno nagrađen nagradom „Grigor Vitez” za slikovnicu *Tajna* u kategoriji najljepša slikovnica namijenjena starijoj dječjoj dobi⁵.

⁴ Jerabek Studio: Biografija. Pribavljeno 22.2.2022. sa <https://jerabek-studio.hr/biografija/>

⁵ Prestižni „Grigor Vitez” dodijeljen za dječju književnost i ilustraciju u 2015. (2016, 31.3.). Pribavljeno 22.2.2022. sa <https://savez-dnd.hr/prestizni-grigor-vitez-dodijeljen-za-djecju-knjizevnost-i-ilustraciju-u-2015/>

5. SLIKOVNICE I ZBIRKE PRIČA ŽELIMIRA HERCIGONJE

Želimir Hercigonja je bio dječji autor. Rođen je 1956. godine u Zagrebu. Diplomirao je na Pravnom fakultetu u Rijeci 1994. godine, a nedugo zatim se počeo baviti pisanjem. Godine 2004. je postao predsjednik Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade. U njegovu su opusu razna djela dječje književnosti među kojima su: zbirke bajki i pripovijetki poput zbiraka *Bajkovnica* i *Srebrnast nit snova*, slikovnice *Prašnjavko*, *Kjel: Crna labud ptica*, *Poštar Zeko Brzonogi* i ostale, igrokazi *Sovica Dar i šest dobrih anđela* i drugi te romani poput *Tajnog leksikona*, *Trn ljetne ljubavi* i brojni ostali⁶. Uz objavljivanje vlastitih djela, pisao je za dječji časopis *Prvi izbor* i televizijsku emisiju *Pričopričalica* (Hercigonja, 2005).

Posebice se istaknuo bajkama. Bavio se njima s namjerom stvaranja poetizirane bajke (Hranjec, 2006). Zbog njegovog opusa, koji je s jedne strane bio u skladu s načelima tradicionalnih bajki, ne iznenađuje da ga se nerijetko naziva hrvatskim Andersenom. Uz njih je objavio i bajke koje su vjerne načelima postmodernističke bajke (Hranjec, 2006).

Još za života je postao istaknuti hrvatski autor, a tome u prilog ide uvrštenost pet djela Želimira Hercigonje na popis lektire. Preminuo je 2018. godine, no iza sebe je ostavio bogati književni opus⁷.

Želimir Hercigonja je bio prvi autor s kojim je Jerabek surađivao. Jerabek je ilustrirao zbirke priča i bajki *Bajkovnica* objavljene 1997. godine i *Bajkopisi za djecu* objavljene 2005. godine te slikovnice *Kjel: crna labud ptica* iz 2003. godine, *Pripovijetka o rosi, srcu i snovima* iz 2005. godine i *Gorski duh* iz 2006. godine⁸ (Verdonik, 2015).

5.1. *Kjel: crna labud ptica*

Kjel: crna labud ptica je prva slikovnica koju je Dražen Jerabek ilustrirao (Hercigonja, 2003). Kjel je predivan crni labud koji se tijekom života susreće s raznim teškoćama. Zbog njegove ljepote ga mužjaci iz jata zlostavljaju sve dok ga ne napusti. Tada ga je obuzela usamljenost. Nakon što spasi vranića, vran i vrana mu kažu o vještici Karengard. Kjel pođe na opasno putovanje kako bi otkrio tko će biti njegova voljena. Na putovanju se zaledio te je prevezen u

⁶ Želimir Hercigonja. (2019, 15.1.). Pribavljeno 22.2.2022. sa <https://proleksis.lzmk.hr/217454/>

⁷ Isto.

⁸ Isto.

kraljevstvo gdje ga je pronašla njegova voljena lijepa labudica Agnetta. Ona odluči spasiti Kjela i pođe na isto putovanje. Uspijeva u svojoj namjeri te ona i Kjel žive dugo i sretno.

Likovna tehnika korištena u slikovnici jesu uljane paste.

Na samom početku slikovnice su prisutne jarke, tople boje poput žute i topliji tonovi zelene boje te crna boja u prikazu Kjela i vrana. Nadalje, ilustracije vjerno prikazuju hladnoću izborom boja. Dominiraju bijela boje te nijanse plave boje. Kjel je u kontrastu svojom crnom bojom pa se lako ističe, čime se naglašava njegov značaj, ljepota i hrabrost. Također, zbog linija se dočarava vjetar i teškoće na koje Kjel i kasnije Agnetta nailaze pri putu.

Likovi labudova su vjerodostojno realističnih proporcija, ali i pojednostavljeno. Zanimljiv je prikaz spirala po tijelu labudova. Kjel je prikazan crnom i sivom bojom s crnim spiralama, Agnetta bijela sa zlatnim spiralama, a ostali labudovi su bijeli sa svijetlo plavim spiralama. Labudi imaju malene okrugle oči i izduženi kljun. Isto tako su prikazane vrane, ali s velikim okruglim očima i ljuskastim sivim tijelom (slika 1). Vještica Karengard je prikazana niskom. Glava joj je spljoštena na vrhu, a posebice su istaknuti izduženi dlanovi, nos i okrugle oči na naboranom licu. Cijela je u svijetlo plavoj i bijeloj boji, čime odgovara paleti slikovnice.

Slika 1: Razgovor obitelji vrana i Kjela iz slikovnice *Kjel: Crna labud ptica*.

Ilustracija prati tekst, iako ponekad prikaz određenog događaja u tekstu prethodi prikazu na ilustraciji, odnosno ilustracija koja prikazuje određeni trenutak slijedi na idućem dvostranačju. Ilustracija se većinom nalazi na desnoj stranici, dok je na lijevoj stranici tekst u prozi. Ima jedno dvostranačje samog teksta, ali zatim slijedi dvostranačje ilustracije.

Ova slikovnica priča o upornosti i snazi ljubavi. Šalje pouku o značaju upornosti i vjere u bolju budućnost, ali i snazi ljubavi. Ova slikovnica je primjerena za djecu stariju od 5 godina zbog količine teksta. Slikovnica može poslužiti i kada se djeca suočavaju s teškim životnim situacijama. Čitanjem slikovnice se može pomoći djeci pri shvaćanju da vlastitim trudom mogu promijeniti svoj život na bolje, bez obzira na sve prepreke koje susreću.

5.2. Pripovijetka o rosi, srcu i snovima

U jednom kraljevstvu su živjele siromašne kraljica i kraljevna. Kako je kraljevna odrasla, tako ju je kraljica htjela udati u nekom od obližnjih bogatih kraljevstva. U kneževini je živio siromašni knez koji je bio bogata duha. Na Blagdan žetve, najbogatiji kralj priredi gozbu na koju je pozvao plemstvo i kraljeve iz okolice. Knez i kraljevna su se upoznali na gozbi i zaljubili. Nekoliko dana kasnije, knez je otišao moliti kraljevinu ruku, no kraljica ga nasilno potjera. Kraljevna je bila žalosna zbog majčine reakcije zbog čega je te noći pobjegla knezu. Protiveći se njihovom braku, kraljica odlazi u šumu tražiti savjet kako će vratiti svoju kćer. Saznaje da treba uzeti rosu s crnog trna kako bi nestala ljubav iz kraljevinog srca. Kraljica se preruši i proda grožđe poprskano rosom kojeg kraljevna pojede. Nakon tri tjedna iscrpnih snova, ljubav je nestala iz kraljevinog srca. Ona pođe kući, a knez teško prihvaća njezin odlazak. Jednog dana je odlučio otići u njezino kraljevstvo. Kraljica mu je priopćila da se kraljevna udala u dalekom kraljevstvu. Nakon toga knez proda svoj posjed, kupi komad zemlje na obali i tamo se nastani. Bio je sretan noćima kada je sanjao da su on i kraljevna i dalje zajedno.

Korištene su uljane pastele kao likovna tehnika.

Korištene su jarke boje. Među dominantnim bojama su plava, narančasta i zelena. Jerabek bira kontrastne boje, npr. plava odjeća kneza i crveni plašt. Svaki lik je vezan uz određene boje. Primjerice kod kraljevine je to bijela boja, kod kraljice zelena i crna boja, a knez plava boja. Plava boja prikazuje noć i borbu ljubavi i rose. Ljubav se vezuje uz bijelu i plavu boju. Narančasta boja se vezuje uz visoko društvo, odnosno kraljeve, kneževu (prikaz dvorane gdje su se kraljevna i knez upoznali, pozadinska boja u dvorcima). Zbog jarkih boja do trenutka kada kraljica ode po rosu se koriste jarke i nježne boje, čime se stvara ugodna atmosfera koja se vezuje uz radost kraljevine i kneza. Kada kraljica izbaci kneza, on je prikazan neobičnom gestom kojom se ističe njegova razočaranost i prestrašenost (malo podsjeća na ekspresionizam).

Na prizoru kraljice koja traži savjet, dominira tamna zelena boja, a kraljica je obučena u crnu boju. Time se mijenja ugođaj u nelagodan i napet. Borbe ljubavi i rose su prikazane nadrealistički, s dozom melankoličnosti zbog smrti ljubavi. Kad knez skupi snagu da pronađe kraljevinu, osjeća se hrabrost i motiviranost time što je knez na konju prikazan značajno većim u usporedbi s kraljicom. Posljednji prizor, kad knez gleda more s hrudi, djeluje smirujuće zbog izbora svijetle plave boje. Šal lebdi nad knezom i prikazan je značajno većim naspram kneza, čime se uočava dinamičnost i prikazuje povjetarac.

Likovi su prikazani netipičnim proporcijama. Glave glavnih likova, kraljevna, knez i kraljica, su spljoštene i imaju oblik pravokutnika zaobljenih rubova. Dlanovi su veći, a likovi su valjkastog oblika tijela. Kraljevna je prikazana s pletenicama duljine do poda, velikim očima oblika badema. Kraljica je prikazana krupnijom, kao zvonolikog oblika tijela. U prikazu likova naglasak je stavljen na lice i na dlanove.

Slikovnica je pisana u prozi, odnosno ovo je pripovijetka. Tekst opisuje radnju, a ilustracija prikazuje samo pojedine prizore. Na lijevoj stranici dvostranačja je samo tekst, a na desnoj je ilustracija. Ilustracija prikazuje isključivo radnju opisanu u tekstu maštovitim prizorima.

Slikovnica se bavi temom ljubavi te kako sebičnost može unesrećiti osobu. Slikovnicu se može primijeniti tako da se uči da treba poštivati tuđu ljubav i želje, posebice ako su osobe u odnosu sretno. No može se koristiti za poticanje međusobnog uvažavanja i poštovanja, bez obzira na to je li u fokusu ljubav. Iako možda nismo uvijek zadovoljni odlukama drugih osoba, treba ih poštivati jer davanje prava sebi da se namećemo drugima možemo donijeti nesreću i bol nama dragoj osobi. Slikovnica je primjerena za djecu u dobi iznad pet do šest godina zbog veće količine teksta i tematike.

5.3. *Gorski duh*

U jednom carstvu je vladao car koji je veoma poštovao prirodu i svoj narod. Posebice je volio šumu te ju je štutio. Jednako je tako poštivao životinje, a veoma su mu bili dragi gorski orlovi, smatrajući da su oni ptičji carevi. Pod planinom je odmarao besmrtni Gorski duh koji je pazio na šumu. Bio je zadovoljan carevim odnosom prema šumi. Povremeno ga je promatrao sretan što je car bio tako odgovoran. Nakon nekog vremena car je preminuo. Ljudi i Gorski duh su oplakivali njegovu smrt. Nekoliko dana kasnije, carev najstariji sin je zavladao. On je bio lijen, pohlepan i nije mario za prirodu, za razliku od njegovog mlađeg brata i dvije sestre. Carević je odlučio posjeći stabla u šumi kako bi ih prodao susjednom carstvu. Poslao je drvosječe, a Gorski duh je ubrzo otišao obraniti šumu, nakon što je čuo bolne krikove stabala i životinja. Carević je bio bijesan što su se drvosječe vratile praznih ruku. Kazni ih i odluči poći s njima idući dan s vojskom jer im nije vjerovao da postoji Gorski duh. Gorski duh je ponovo branio svoju šumu. Ponovno je stvorio pijavicu, a carevića je uzeo u ruke i prodorno ga gledao. Spustio ga je na tlo, a u šumi je zavladao dvodnevna tama i nevrijeme. Carević i vojska su izgubljeno lutali šumom, a uspjeli su se vratiti nakon dva dana kad se Sunčeva svjetlost ponovno vratila. Careviću se pomračio um pa ga je zamijenio njegov brat. Šumom je ponovno zavladao radost i mir.

Likovna tehnika korištena u slikovnici su uljane pastele.

Prevladavaju zelena i plava boja već na samome početku, čime se stvara ugodni, lijepi i smirujući ugođaj. Time se uspijeva prikazati ljepota i značaj prirode koju osjeća i sam car. Gorski duh je kontrastan u izboru hladnijih tonova plave i ljubičaste boje, čime je posebice izdvojen iz šume. Izbor boja je u skladu sa špiljom, no boja predstavlja i njegov značaj. Ljubičasta boja predstavlja žalost i bol Gorskog duha, ali i carstva. On je dodatno pojačan detaljem slike iza carevića na kojoj preminuli car pokriva oči svojim dlanovima (slika 2). Skriveni ozbiljni izrazi lica, hladni tonovi smeđe i zelene boje prikazuju teror drvosječa koji pokušavaju uništiti šumu. Naglašena je carevićeva zlobna namjera u prikazu njega sa sjekirom u rukama prikazanog straga dok drvosječe i vojnici kreću naprijed prema šumi. Nadalje, hladni tonovi i istaknutost povrijeđenog carskog orla sa šokiranim drugim orlom potiče suosjećanje s njihovom boli. Pri povratku drvosječa s vojnicima i carevićem je prikazana snaga Gorskog duha u namjeri da protjera svakoga tko želi uništiti šumu. Zbog izbora hladnih tonova plave boje, prestrašenih izraza lica vojnika u pijavici i nemoćnog carevića, se može osjetiti strah i trepet kojeg Gorski duh stvara. U konačnici se ponovno osjeća sklad i mir kojeg je šuma imala i imat će u izboru toplih raznih boja i bogatstva detalja.

Slika 2: Prikaz carevog razočaranja vlašću carevića u slikovnici *Gorski duh*.

Likovi su prikazani pojednostavljeno i geometrijski usklađeno. Glave likova su pravokutnog oblika sa zaobljenim kutovima. Posebice su istaknute velike oči oblika badema. Odjeća ima interesantne detalje. Car je posebice prikazan sretnim, čime se ističe njegov karakter ispunjen ljubavlju prema prirodi. Gorski duh je prikazan isključivo konturnim bijelim linijama, a pri njegovim značajnim prizorima oko njega prevladava plava i ljubičasta boja, ovisno o njegovom emotivnom stanju. Carević je prikazan izduženog lica, okruglih očiju i ozbiljna lica ispunjenog nepoštovanjem prema prirodi.

Ilustracija prikazuje pojedine prizore iz teksta slikovnice. Ilustrator dodaje detalje koji nisu prikazani u tekstu kako bi istaknuo ugođaj u slikovnici kao npr. slika razočaranog Cara uz Carevića. Na pojedinim stranicama tekst na dvostranačju opisuje prizor koji je prikazan na

ilustraciji tek na idućem dvostranačju. Iako su ilustracije i dalje u skladu s napisanim, stvara se osjećaj neusklađenosti i zbunjenosti prilikom čitanja.

Slikovnica šalje vrijednu poruku koja je danas posebice aktualna, a to je važnost poštivanja prirode. Slikovnica je primjenjiva u odgojno-obrazovnom radu kako bi se potaknuo održivi razvoj kao jedna od vrijednosti. Nadalje, šalje poruku o ljudskoj pohlepi i značaju međusobnog poštovanja te se time dalje potiče usvajanje životnih vrijednosti. Slikovnica je primjenjiva za djecu u dobi iznad 4 godine zbog količine teksta i snažne poruke. U prizoru careve smrti se može suosjećati s onima koji oplakuju voljenu osobu, što može također biti korisno u odgojno-obrazovnom radu.

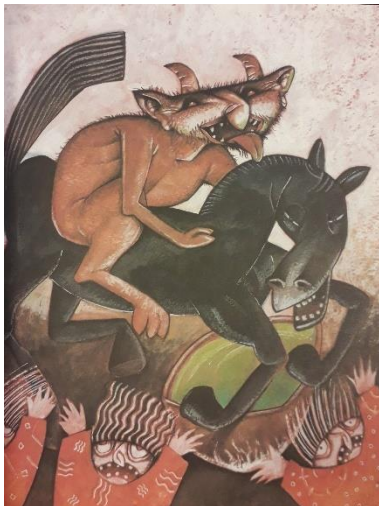
5.4. Bajkovnica

Bajkovnica je zbirka priča i bajki za koje je Jerabek ilustrirao popratne ilustracije. Od sedamnaest pripovijetki i bajki, Jerabek je ilustrirao popratne ilustracije za njih devet. U ovoj zbirci su prvi put objavljene pripovijetke *Kjel: crna labud ptica*, *Pripovijetka o rosi, srcu i snovima* te *Gorski duh*.

Korištena likovna tehnika u ilustracijama su uljane pastele.

Ilustracije variraju od pripovijetke do pripovijetke, no dominiraju zelena i crvena boja. Ilustracije uglavnom prikazuju fantastične likove poput patuljaka i čarobnjaka te raznih životinja. Maštoviti prizori opuštaju čitatelja, osim u slučaju zastrašujućeg prizora *Pinkl-dark-kozlovran* i vještica koje prestrašene bježe od njega (slika 3).

Slika 3: Popratna ilustracija za pripovijetku *Pinkl-dankl-kozlovran* iz zbirke *Bajkovnica*.

Ljudi i čovjekolika bića su prikazana spljoštenih glava s istaknutim okruglim očima i izraženim nosovima. Konturni oblik likova je pojednostavljen, no detaljima i sjenama se dobiva tekstura. Životinje su prepoznatljive, a poneke i antropomorfizirane.

S obzirom da je u pitanju zbirka pripovijetki i bajki, ilustracija služi isključivo kao dodatak pojedinim pripovijetkama i bajkama. Prikazuje određene događaje iz samih priča.

Mnoge pripovijetke i bajke su zabavnog ili odgojnog sadržaja. Iako su same pripovijetke i bajke prikladne za odgojno-obrazovni rad, ilustracije nemaju jednako značajnu ulogu u kontekstu zbirke. Ipak, to ne znači da ilustracije nisu poticajne ako se čitaju one pripovijetke i bajke koje imaju popratnu ilustraciju.

5.5. Bajkopisi za djecu

Bajkopisi za djecu je zbirka bajki i kratkih priča. Podijeljene su u pet kategorija s obzirom na temu: „Priče za predškolce”, „Problemske priče”, „Bajke”, „Tri priče o cipelicama” i „Zapisi - ovakvi i onakvi”. Za ovu je zbirku Jerabek ilustrirao naslovnicu. Na njoj je prikazana crna sova koja sjedi na grani, a iza nje se sjaji puni mjesec.

Korištena je kombinirana likovna tehnika uljanih pastela i akvarela.

Boje u ilustraciji su tamna plava za prikaz neba tijekom noći, crna u prikazu sove i smeđa boja u prikazu stabla na kojem sova sjedi. Prikaz noćnog neba stvara ugodu, a sova koja ju promatra poziva čitatelja kraj sebe pružajući krilo. Tako ilustracija ukazuje na dobrodošlicu čitatelju.

Sova je skupljena dok sjedi na grani. Glava joj je spljoštena, pravokutnog oblika, a lice prekrivaju velike okrugle narančaste oči koje gledaju u smjeru njezinog pruženog krila. Kljunić i uši su oblika trokuta i odgovaraju boji glave, trupa i krila sove.

Ilustracija je umjetnički lijepa i poticajna. Kad čitatelj posegne za ovom zbirkom, već ga sama ilustracija poziva na to da ju otvori i uđe u svijet knjiga.

6. SLIKOVNICE AUTORICE DUBRAVKE PAĐEN FARKAŠ

Dubravka Pađen Farkaš je osječka autorica i knjižničarka. Rođena je 1960. godine u Osijeku gdje je završila osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje. Diplomirala je na Pedagoškom fakultetu u Osijeku i stekla zvanje profesora pedagogije. Godine 1999., devet godina nakon završetka studija, stekla je stručno zvanje diplomiranog knjižničara. Nakon radnih mjesta službenice u odjelu komercijale te odgajateljice, 1996. godine se zaposlila u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici gdje je tijekom godina napredovala te je imenovana na današnju dužnost ravnateljice. Provodila je brojne aktivnosti s ciljem promicanja čitanja (Šundalić, 2018).

Dražen Jerabek je započeo dugogodišnju suradnju s Dubravkom Pađen Farkaš 2008. godine (Šundalić, 2008). Objavili su brojne slikovnice, među kojima se ističu problemske slikovnice⁹. Među njima su: *Gospodin Otto i stari naslonjači* iz 2010. godine¹⁰, *Nije me strah* iz 2011. godine, *Djevojčica i ptica* iz 2013. godine i *Tajna* iz 2015. godine¹¹ (Šokić, 2011; GKR; Jerabek Studio). Osim navedenih problemskih slikovnica objavili su i slikovnice *Kvakač* 2020. godine te *Čudesno putovanje* 2021. godine¹². Osim slikovnica s ilustracijama Dražena Jerabeka, Dubravka Pađen Farkaš je objavila autorsku slikovnicu s vlastitim ilustracijama *Mala zvijezda* (Šundalić, 2018).

6.1. *Gospodin Otto i stari naslonjači*

Ova slikovnica je bila prva Jerabekova suradnja s Pađen Farkaš. *Gospodin Otto i stari naslonjači* je problemska slikovnica o usamljenosti i posvećenosti svojim željama i snovima. Nakon što djevojčica neko vrijeme promatra gospodina Otta, koji se bavi popravljanjem naslonjača, postaju prijatelji. Pomaže joj popraviti naslonjač njezine majke, što dovodi do poboljšanja kvalitete odnosa djevojčice i njezinih roditelja. Kad je odrasla, djevojčica se počela baviti popravljanjem naslonjača uvijek imajući na umu svoje snove.

⁹ List of projects by illustrator: Dražen Jerabek. Pribavljeno 13.2.2022. sa https://sipar.hr/index.php?id_supplier=8&controller=supplier

¹⁰ Šokić, S. (2011, 2.5.). *Gospodin Otto i stari naslonjači*. Pribavljeno 22.2.2022. sa <https://www.knjiznica-nasice.hr/gospodin-otto-i-stari-naslonjai/>

¹¹ Dražen Jerabek. Pribavljeno 13.2.2022. sa <https://gkr.hr/Magazin/Autori/Drazen-Jerabek>

¹² *Čudesno putovanje - Putovanje kroz prostor, vrijeme i život*. (2021, 29.11.). Pribavljeno 22.2.2022. sa <https://svijetkulture.com/cudesno-putovanje-putovanje-kroz-prostor-vrijeme-i-zivot/>

Korištena je kombinirana likovna tehnika pri kojoj se izmjenjuju ilustracije slikane uljanim pastelama i crtane grafičkom olovkom. Primjerice, na lijevoj stranici dvostranačja je ilustracija oslikana uljanim pastelama, dok je njezin nastavak na desnoj stranici nacrtan grafičkom olovkom.

Ilustracije su bogate mnogim bojama, među kojima se posebice ističu ljubičasta, zelena i smeđa boja. Njihov izbor zavisi do prikaza, pri čemu određena ilustracija ima jednu dominantnu boju. Na primjer, ilustracija djevojčice u sobi je prikazana nijansama plave boje, prizor kuće gospodina Otta smeđom bojom, a prizori s majčinim naslonjačem ljubičastom bojom. Prizor ilustracija u boji je u kontrastu s bijelom stranicom s tekstom i detaljima nacrtanih grafičkom olovkom. Izborom hladnih tonova plave boje u prikazu djevojčice se dočarava njezina usamljenost i znatiželja, na što dodatno ukazuje i medvjedić s ogrlicom na kojoj piše: „ŠTO JE TAMO” (Pađen Farkaš, 2010: 5). Kuća gospodina Otta je prikazana toplim bojama, a prikaz svjetlosti stvara ugođaj radosti, topline i ugone koji se postupno javljaju kod djevojčice prilikom druženja s njim.

Premda su likovi prikazani s prepoznatljivim detaljima, njihove proporcije i trodimenzionalnost ovise o prizoru. Primjerice, djevojčica u sobi je prikazana višom i proporcionalnijom, nego na prizorima kad je s gospodinom Ottom. Tamo je niža, a glava joj je blago spljoštena i šira. Prikaz odraslih osoba se pak razlikuje. Gospodin Otto je prikazan vitkim i izduženim. Glava mu je uska i izdužena. Djevojčičini roditelji su također prikazani na sličan način, no dosljedni realističnim proporcijama.

Na dvostranačju, ilustracija uljanim pastelama je na jednoj, dok je na drugoj tekst i crtež s detaljima koji se nastavljaju na ilustraciju s prve stranice. Ilustracija prati radnju u tekstu, a uz to su prisutni detalji koji obogaćuju iskustvo čitatelja, a da nisu spomenuti u samom tekstu. Primjer toga jest medvjedić iz djevojčičine sobe.

Slikovnica se bavi dvjema temama. Prva je ona problemska, odnosno bavi se neprovođenjem dovoljno vremena s djetetom, što dovodi do njegove usamljenosti. Druga je ostajanje vjernim sebi i svojim snovima. Zelena maglica koja okružuje kuću gospodina Otta se može protumačiti kao simbol ljubavi prema svom poslu i životu, ali i ljubavi općenito. Iz nje se uči da je malo potrebno da se poprave odnosi i stvori novo prijateljstvo. Slikovnica se može čitati bilo kojem djetetu koje se osjeća usamljeno kako bi ga se potaknulo na komunikaciju i iskazivanje emocija te spriječilo povlačenje u sebe.

6.2. *Nije me strah*

Nije me strah je problemska slikovnica o suočavanju sa strahom. Dječak Tin se boji svega zbog čega ga zovu „Tin, plašljivi mamin sin” (Pađen Farkaš, 2011: 2). Jednoga dana se odluči suočiti sa strahovima tako što samostalno ode u trgovinu. Podsjeća samog sebe da je sve u njegovoj glavi te u konačnici uspijeva pobijediti svoje strahove i doći do trgovine.

Korištena likovna tehnika su uljane pastele koja se koristi u svim ilustracijama u slikovnici. Također se mogu uočiti isprobavanje crtanja štapićem po pozadini obojanoj uljanim pastelama. Istaknuti su kontrasti tamnih boja koje su povezane s Tinovim strahom i svijetle boje koje su povezane s hrabrošću, odnosno suočavanje sa strahom. Tako je ugođaj kontrastan između neugode i straha te hrabrosti i motiviranosti. Tako se kod čitatelja potiče suosjećanje s Tinom. Posebice su istaknute prljavo bijela, nijanse žute i crvene boje te nijanse zelene boje. Pozadina je uglavnom prikazana u svijetlim tonovima žute i bež boje pa je izražen kontrast čudovišta iz dječakove glave koji su uglavnom prikazani u tamnijim bojama. Odsustvo straha je prikazano crvenom i žutom bojom, čime je stvoren ugođaj jeseni.

Tin je prikazan velikom glavom pravokutnog oblika zaobljenih kutova s istaknutim okruglim očima. Njegova kosa podsjeća na debla stabala u šumi. Odnos duljine trupa i glave je uglavnom proporcionalan, a udovi su tanki. Naglašen je izraz lica kojim se nastoji dočarati njegov strah, odnosno spremnost na suočavanje sa strahom. Na njegovom prikazu se prikazuje njegovo ohrabrivanje riječima: „Sve je to u mojoj glavi” (Pađen Farkaš, 2011: 18) (slika 4).

Slika 4: Tin se ohrabruje u slikovnici *Nije me strah*.

Tekst opširnije opisuje radnju, a ilustracija obogaćuje čitateljevo iskustvo, dodajući detalje kako bi se istaknule Tinove misli i emocije. Također, daju jasniju predodžbu o izgledu čudovišta iz Tinove glave. Ilustracije se nalaze preko obje stranice dvostranačja. Dijelovi pozadine su prilagođeni tako što imaju ponavljajući uzorak predviđen za tekst. Tekst je dobro uklopljen kako ne bi narušio estetiku ilustracije.

Slikovnica se bavi uvijek aktualnom temom, a to je strah. Ova problemska slikovnica na poučan i ohrabrujući način pomaže djeci da se suoče sa svojim strahovima, posebice onima koji su

produkt djetetove mašte. Primjerena je za djecu u dobi od 3 do 4 godine i starije zbog količine teksta, ali je svakako prikladna za čitanje.

6.3. Djevojčica i ptica

Djevojčica i ptica je problemska slikovnica o suočavanju djeteta s rastavom braka roditelja. Usamljena djevojčica pronalazi ptičicu koja se zapetljala u užu na prozorskoj dasci. Djevojčica pazi na nju sve dok se ne oporavi i odleti. Djevojčica je ponovno usamljena, no ptičica joj navrati sa sjemenkom. Djevojčica ju posadi i iz nje naraste stablo na kojem su počele dolaziti mnoge ptice uključujući i ptičicu kojoj je djevojčica pomogla. Djevojčica je naučila da je ljubav svuda oko nas te da je roditelji nikad nisu prestali voljeti.

Korištena je likovna tehnika uljane paste. Na pojedinim ilustracijama se može uočiti varijacija tehnike grataža. Na crnoj kosi obojanoj pastelom se štapićem crtaju detalji.

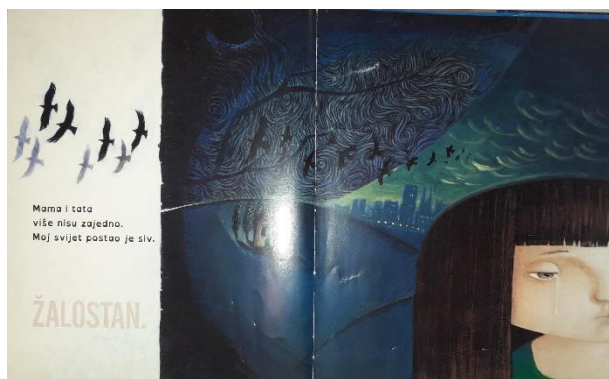
Boja uvelike obilježava ugođaj u slikovnici. Prve stranice, kada djevojčica sazna da joj se roditelji rastaju, su tmurne i melankolične. Prevladavaju tamne hladne boje poput plave, zelene i crne boje. U prizorima s pticom se dočarava nada i sreća izborom toplih boja u jarkim ili nježnim tonovima, među kojima su žuta boja te svijetlozelena i svijetloplava boja. Ptica je prikazana tako što osvjetljuje tmuran prostor sobe, čime se prikazuje ptica koja donosi nadu i pomaže djevojčici u njezinim teškim trenucima. Nakon što djevojčica posadi sjemenku, prevladavaju svijetlije nijanse zelene boje te žuta boja. Također se može uočiti izbor kontrastnih boja za stablo i pozadinu ilustracije. Osjeti se prolaznost vremena, djevojčičin razvoj i u konačnici, prihvaćanje. Posljednja stranica prikazuje njezinu pobjedu nad negativnim emocijama.

Lik djevojčice je prikazan uglavnom maleno naspram pozadine. Glava joj je veća i šira naspram tijela te je spljoštena na vrhu, a lice pravokutnog oblika. Oči su joj okrugle i razmaknute, nos joj je osjenčan, a usne su joj prikazane minimalistički. Naglasak je stavljen na njenu facijalnu ekspresiju. Ptica je prikazana realističnom, osim u scenama kada je je поближе prikazana. Tada je naglasak stavljen na njezino oko koje je okruglo i zauzima gotovo polovinu profila ptice. U ilustraciji, kada se ptica pojavi, oko joj je prikazano crvenom bojom u kojem se reflektira oblik sunca koji odgovara prikazu ptice koja osvjetljuje prostor. U ilustraciji, kada se ptica pojavi na stablu koje je naraslo, oko joj je prikazano bijelom bojom, a u njemu se reflektira lišće: „U OČIMA SAM JOJ VIDJELA ODRAZ LIŠĆA.” (Pađen Farkaš, 2013: 28) Ostale ptice su prikazane realistično, a izbor boje perja je u skladu sa stvarnim vrstama. Odrasle osobe,

odnosno promatrači ptica, imaju osjenčane nosove, neproporcionalno razdvojene malene oči svijetlo plave boje.

Na ilustracijama se uočavaju detalji koji nisu spomenuti u tekstu. Tekst upotpunjuje ilustraciju i objašnjava radnju. Ilustracija zauzima veći dio stranica, a tekst je uglavnom prikazan uz rubove stranica. Najčešće se nalazi na lijevom rubu, a kasnije uz gornji i donji rub stranice. Interesantan je način na koji je istaknuta jedna rečenica koja je značajna za djevojčičino emocionalno stanje i izgled ptice.

Slika 5: Prikaz djevojčičine tuge u slikovnici *Djevojčica i ptica*.

Ova slikovnica se bavi temom djetetovog tugovanja zbog rastave roditelja i straha da će ostati samo. Priča alegorijski prikazuje proces prihvaćanja i ukazuje na to da će dijete uvijek biti voljeno bez obzira na odnos roditelja. Slikovnica potiče dijete na izražavanje emocija te je primjerena za čitanje djeci koje se suočavaju s rastavom, odnosno prekidom odnosa njihovih roditelja.

6.4. Tajna

Maleni dječak živi u sivom gradu sa sivim ljudima, no on čuva tajnu: on nije siv. Podijeli tajnu s prijateljima, oboji ih i to postane njihova zajednička tajna. Postupno su sva djeca u gradu saznala za tajnu. Igrala su se u parku, što su uočili ostali stanovnici sivog grada. Oni su također dobili boju, razveselili se i počeli dijeliti tajnu Malenog dječaka. Od tada grad više nije bio siv. Korištena je likovna tehnika uljane paste.

Izražen je kontrast između sivog grada i boje koja postupno postaje sve rasprostranjenija. Sivi grad je prikazan hladnim tonovima tamno zelene boje. Time se stvara ugođaj monotonosti, dosade i melankoličnosti. Kontrastno s time je Maleni dječak koji postupno uvodi promjenu u priču. Trenutak prije nego što Maleni dječak otkrije tajnu prijateljima, sivilo djece je naglašeno tonovima tamno zelene i svijetlo plave boje. Otkrivanjem tajne se ugođaj mijenja u

iznenađujući, pun nade i optimističan. Dobivanjem boje evoluirao u radostan, zaigran i ispunjavajući. Prisutnije su tople boje, poput grimizne za cvijet. U prikazu djece koja se igraju u obojenom parku se mogu uočiti jarke boje. Isto vrijedi i za posljednji prikaz grada koji više nije siv. Tijekom cijele slikovnice se također može uočiti kontrast između ispunjene ilustracije bez imalo bijele boje u sivom gradu te bijele pozadine u gradu koji više nije siv.

Maleni dječak je prikazan u bojama, za razliku od sivih ljudi. Njegov prikaz ovisi o prizoru. Na početku je prikazan proporcionalno dok je na ilustracijama, u kojima otkriva svoju tajnu, prikazan s glavom većom od ostatka tijela. Ostali likovi su prikazani proporcionalno. Oslikani su u nijansama tirkizne boje te crnom i bijelom bojom. Posebice su naglašeni izrazi lica prilikom otkrića tajne (slika 6).

Slika 6: Prijatelji Malenog dječaka vide boju u slikovnici *Tajna*.

Ilustracija pomno prati tekst, a tekst nadopunjuje ilustraciju dajući precizniji kontekst. Ilustracija ima detalja koji nisu opisani u tekstu, no svakako proširuju priču. Tekst je raspoređen na dva načina. U prvoj varijanti se tekst nalazi u okviru koji se bojama i stilom uklapa u ilustracije. Zanimljiv je prikaz otkrivanja tajne Malenog dječaka gdje je okvir za tekst prilagođen da izgleda poput stripovskog oblačića. U drugoj varijanti je u ilustraciji predviđen jednostavan prostor s malo detalja gdje se nalazi tekst. Na jednom dvostranačju se nalazi ilustracija bez teksta koja prikazuje igru djece u obojanom parku. Većinom je tekst raspoređen ili na dnu jedne stranice dvostranačja slikovnice ili preko cijele jedne stranice dvostranačja s manjim ilustracijama ispod teksta.

Slikovnica govori o tajnama te da ih osoba teško može čuvati kad je ona u tome sama, odnosno da treba reći tajnu nekome kome vjeruješ. Usto, ima vrijednu pouku o tome kako se malim koracima može promijeniti svijet. Maleni dječak je bio nezadovoljan sivim gradom, a time što je podijelio svoju tajnu, napravio je maleni korak koji je doveo do toga da grad više nije siv.

Slikovnica se također osvrće na kontrast svijeta odraslih i svijeta djece, odnosno na to kako odrasli zaboravljaju uživati u životu poput djece i time uvelike utječu na djecu. Stoga je važno pružiti pozitivna iskustva i pustiti djecu da budu djeca.

6.5. Kvakač

Kvakač je još jedna slikovnica koja se bavi temom straha, no ovog puta povezuje strah od mraka. Zanimljivost je što je ova slikovnica dostupna i u tehnici kamišibaja te je prva hrvatska slikovnica na tržištu izrađena u njoj¹³. Kamišibaj je japanska umjetnost pripovijedanja u kojoj se priča pripovijeda uz slike na drvenoj pozornici. Također se naziva papirnatim kazalište ili kazalištem iz kofera. Slike nemaju tekst, već pripovjedač priča priču paralelno mičući slike (Koprivnjak, 2021).

Maleni žuti Kvakač živi na planetu Takač Makač. Uvijek se skriva jer se boji mnogo stvari te mu se ptice rugaju da je on Kvakač-Plakač. Jednog dana ugleda Mrakača i Bljakača koji se odluče plašiti djecu u mraku kladeći se u žvakaću gumu. Kvakač ih odluči potjerati, u čemu uspijeva, upirući svjetlo u njih. Proslavi se svojom hrabrošću i ostaje slavljem.

Korištena je likovna tehnika uljanih pastela.

Ugođaj u slikovnici je obilježen time prikazuje li ilustracija svjetlo ili mrak. Boja ističe kontrast između svjetla i mraka. Svjetlo je prikazano toplim, svijetlim bojama poput nijansi žute boje, bež i svijetlo plave boja. Mrak je prikazan hladnim, tamnim bojama poput crne te tamno plave, zelene i crvene boje. Prve stranice kada se Kvakač skriva, ilustracija ostavlja dojam ugone i sigurnosti u skrivenom kutku, ali i istovremene emocije straha u prikazu pojedinih manjih sjena u ilustraciji. Naspram malog prikaza Kvakača, svijet oko njega se kroz priču i ilustracije čini velikim i strašnim. Ilustracije Mrakača i Bljakača izazivaju osjećaj nelagode i straha. Na kraju, kada strašni Mrakač i Bljakač nestanu, Kvakačeva pobjeda je prikazano slavno i svečano, a planet Takač Makač je ponovo siguran.

Likovi su prikazani s obzirom na to pripadaju li svjetlu ili mraku. Kvakač je prikazan oker bojom, odnosno toplom žutom nijansom. Na početku, kada se boji je skriven i sitan. Kad odluči potjerati Mrakača i Bljakača, prikazan je većim nego prije. Primjerice, u dijelu kad odluči da se više neće skrivati, prikazan je na dvije stranice, a predmeti u kojima se skrivao su prikazani u malim kvadratima iznad njegove glave, čime se naglašava da se neće skrivati. Na samom kraju je prikazan s pobjedničkim grimiznim plaštem kojeg nose ptice, koje su mu se ranije

¹³ Vekić, N. (2020, 3.6.). Prva hrvatska kamišibaj slikovnica rad je Osječana. Pribavljeno 13.2.2022. sa <http://www.glas-slavonije.hr/433973/5/Prva-hrvatska-kamisibaj-slikovnica-rad-je-Osjecana>

rugale. Kvakač izgledom podsjeća na personificiranu životinju aksolotl. S druge strane, Mrakač i Bljakač su prikazani tamno plavom bojom s crvenim očima, odnosno smaragdnom bojom. Kad doplivaju, prikazanu su crnom bojom i izgledaju poput sjene. Prikazani su zvjeroliko u svijetu mraka (okvir svjetla u bež bojama) u većem formatu. Kad ih Kvakač osvjetli, smanjuju se i postaju bijeli s crnim očima i zaprepaštenim izrazom lica.

Tekst slikovnice je napisan u stihovima pa je lako pamtljiv i zabavan. Ilustracije obogaćuju priču, uočavaju se detalji koji nisu značajno opisani u tekstu. Po stranici se nalazi jedan do šest stihova smještenih uglavnom na dnu ili po sredini stranice i ne narušavaju ilustraciju zbog pomnog planiranja. Ilustracije su preko cijele stranice, a pojedine ilustracije se nalaze u okviru, koji pokriva pola stranice ili cijelu stranicu u slikovnici.

Kvakač se bavi jednim od najčešćih strahova u djetinjstvu, a to je strah od mraka. Na zabavan način djeci pomaže suočiti se sa strahom. Stoga je primjenjiva u odgojno-obrazovnom radu, a može se koristiti za bilo koji strah osim mraka.

6.6. Čudesno putovanje

Dječak se igra u parku kada mu priđe svečano odjeven mladić koji ga poziva na putovanje. Zajedno putuju na mnoga mjesta poput šume, jezera, polja i u veliki grad. Uočavaju razne ljudske emocije, a ističe se ljubav kao najvažnija emocija. Njihovo putovanje završava u dvorani punoj zrcala. Dječak gleda svoju refleksiju u zrcalu i uočava starčića. Tada mu mladić otkrije da je on vrijeme. Njihovi odrazi nestanu s riječima: „A činilo se kao da je putovanje tek započelo.”

Ilustracije su slikane na smeđem papiru, a korištena je kombinirana likovna tehnika, odnosno ugljen i uljane paste.

U slikovnici dominiraju nijanse smeđe boje. Uz nju se na pojedinim ilustracijama koriste žuta boja kada se prikazuje svjetlost, dan na livadi, ali i simboličan prikaz prolaznosti vremena. Tamna plava i zelena boja su prisutne na ilustracijama pojedinih mjesta kamo su dječak i mladić putovali poput jezera. Zbog korištenja smeđe pozadine i prikaza likova u istoj boji se stječe dojam nedefiniranosti vremena, odnosno njezine prolaznosti.

Kao i prostor, likovi su prikazani gotovo čitavi u smeđoj boji te sa sjenčanjima crne i bijele boje. S obzirom na proporcije i izgled, likovi su prikazani realistično. Zbog korištene likovne tehnike, likovi su prikazani bogatom teksturom, npr. crte na licu obogaćuju teksturu i detalji na odjeći.

Tekst je uglavnom smješten u bijele okvire pravokutnog oblika. Na prvim stranicama je ilustracija manje detaljna i veći je naglasak stavljen na tekst. Iz ilustracija se uočava izgled likova, no potreban je tekst da bi se razumjela radnja. Na pojedinim stranicama tekst s pokojim detaljem ilustracije zauzima cijelu stranicu, dok je na drugoj stranici ilustracija bogata detaljima. Kasnije ilustracija postaje bogatija i jasnija s prikazima mjesta kuda su dječak i mladić putovali.

Slikovnica se bavi prolaznošću vremena i ukazuje na važne životne vrijednosti. U prikazima ljudi iz grada se uočavaju mnoge emocije čime se potiče njihovo razumijevanje i empatija. Redovito se ističe ljubav kao glavna vodičja tijekom života. Uz prolaznost vremena slikovnica se dotiče i prihvaćanja vlastitog nesavršenstva. *Čudesno putovanje* je dirljiva slikovnica koja potiče na dubokoumno promišljanje.

7. ROBERT MLINAREC: *TKAČI SNOVA*

Robert Mlinarec je svestrani hrvatski autor. Rođen je 1966. godine u Zagrebu gdje je ujedno i studirao filozofiju, etnologiju i informatiku na Filozofskom fakultetu. Na Fakultetu organizacije i informatike u Varaždinu je pohađao poslijediplomski studij informatike.¹⁴

Što se tiče pisanja, u njegovu su opusu proza, poezija i prijevodi. Dobitnik je nagrada „Ranko Marinković” za kratku priču i „Mato Lovrak” za najbolji dječji roman. Neka od njegovih djela su *Georgine suze*, *Quattro stagioni*, *Tkači snova* i *Mali noćni pomagači*¹⁵.

Surađivao je s Jerabekom u stvaranju slikovnice *Tkači snova*. Premda je 1999. Mlinarec objavio zbirku kratkih priča pod naslovom *Tkači snova: stare i nove priče*, ponudio je Jerabeku tekst kako bi objavio priču *Tkači snova* u formatu slikovnice. Objavljena je 2014. godine u vlastitoj nakladi¹⁶.

Tkači snova prikazuje tradiciju tkanja saga na području Perzije koju ponovno pokrene mladić Amir. Svojim vodstvom i znanjem uspješno okuplja sve u njegovu rodnom selu. Pri završetku tkanja saga nadjenuli su mu ime Plamteći. Diljem zemalja su se proširile priče o Amiru i njegovu skromnom selu koje odbija prodati sag jer su u njega utkali snove.

Korištena je kombinirana likovna tehnika u kojoj je Jerabek koristio uljane paste, tuš i digitalno uređivanje. Prevladava slikanje uljanom pastelom, tuš je korišten za sjenčanja i konture, a ilustracija je nadopunjena digitalnim uređivanjem pojedinih detalja poput ponavljajućeg uzorka u pozadini.

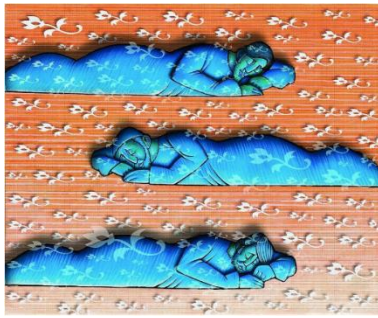
U slikovnici prevladavaju nijanse plave boje kojima se dočarava ugođaj noći ispunjene radošću i snovima. Stoga čitava slikovnica ima opuštajući ugođaj. Tome u prilog idu maštoviti prikazi rada marljivih seljaka sa slike 7. Također su prisutne zelena i narančasta boja zbog postizanja kontrasta i pružanja topline u prikazima. Na ilustracijama se uglavnom koristi jedna glavna boja i/ili komplementarne boje u pozadini i prikazu lika. Stranice s tekстом su bijele boje, a u donjem lijevom kutu je cvijet pastelnih boja.

¹⁴ Robert Mlinarec. Pribavljeno 22.2.2022. sa <http://dhk.hr/clanovi-drustva/detaljnije/robert-mlinarec>

¹⁵ Robert Mlinarec (Hrvatska). (2016, 1.1.). Pribavljeno 24.3.2022. sa <https://europeanshortstory.org/robert-mlinarec/>

¹⁶ Robert Mlinarec. Pribavljeno 22.2.2022. sa <http://dhk.hr/clanovi-drustva/detaljnije/robert-mlinarec>

Slika 7. Prikaz radnika koji snivaju isti san iz slikovnice *Tkači snova*.

Likovi su prikazani s pomalo izduženim oblikom lica, dok im je ostatak tijela i odjeća pojednostavljena s jasnim konturama. Glava je na vrhu spljoštena pa likovi imaju trokutasti oblik lica poput Amira. Tekstura se postiže dodavanjem raznih detalja na odjeći i sjenčanjem. Istaknute su velike oči okruglog ili bademastog oblika te izduženi nosovi. Odjeveni su u odjeću karakterističnu za njihovu kulturu koja obogaćuje doživljaj čitatelja.

Na većini dvostranačja tekst se nalazi na lijevoj stranici kojeg prati ilustracija na desnoj stranici. Ilustracije prikazuju događaje opisane u tekstu s tim da su na njima uočljivi detalji koji nisu navedeni u samom tekstu. Stoga, ilustracija obogaćuje čitateljevo iskustvo. Iznimno na pojedinim dvostranačjima nema ilustracija, već je na njima isključivo tekst.

Ova slikovnica ima interesantnu temu koja se može prikazati djeci. Kroz kvalitetno popraćene ilustracije dijete uči o kulturi zemalja na Bliskog Istoka, odnosno na području Perzije. Time se kod djece potiče poštovanje različitosti kroz upoznavanje drugih kultura. Vrijednosti koje „Tkači snova” prenose su vezane uz značaj suradnje, marljivosti i poštovanje vlastitih snova. Također se ističe da je važno voljeti ono što radiš, umjesto isključivog gledanja koristi.

8. ZAKLJUČAK

U svim analiziranim djelima dječje književnosti Jerabek koristi slikarsku tehniku uljanih pastela. U pojedinim slikovnicama je isprobavao druge crtačke tehnike poput grafičke olovke u *Gospodin Otto i stari naslonjači* i tuš u *Kjel: Crna labud ptica*. Također se može uočiti korištenje digitalnog uređivanja ilustracija kao u *Tkačima snova*.

U posljednjih 10 godina Jerabek povezuje tamne, hladne boje s negativnim emocijama i likova, a za glavne likove te pozitivne emocije i ugođaj koristi jarke, tople boje. Izbor boja u ilustraciji igra značajnu ulogu u obilježavanju ugođaja i emocija likova. Stoga se mogu jasno uočiti elementi ekspresionističkog stila.

Prikaz ljudskih likova ima prepoznatljiv izraz. Glave likova su šire od stvarnih proporcija ljudske glave, njezin vrh je spljošten, a oblik lica je najčešće pravokutan ili uzak i izdužen. Naglasak je stavljen na oči koje su uglavnom okrugle ili oblika badema te na nos. Odjeća likova je prikazana s ponavljajućim uzorcima i detaljima. Isto čini i u prikazu likova životinja kao na primjer u *Kjel: Crna labud ptica*. Posebnu pozornost posvećuje prikazu dlanova kojima linijama dodaje detalje i prikazuje teksturu. Na nekim ilustracijama izdužuje dlanove, ovisno o tome što ilustracija prikazuje. Što se tiče prikaza prostora, Jerabek dodaje zanimljive detalje koji nisu opisani u samom tekstu. Ti su prikazi veoma maštoviti i nadilaze granice stvarnosti. U njemu se mogu uočiti elementi nadrealističkog stila.

Ilustracije prate radnju, a Jerabek ju interpretira u skladu sa svojim stilom. Jedina iznimka se može uočiti u pojedinim slikovnicama autora Želimira Hercigonje u kojima ilustracije povremeno prikazuju radnju opisanu s prethodnog dvostranačja.

Tematski gledano, Jerabek je ilustrirao veći broj problemskih i poučnih slikovnica. Uz fabulu, koja se na primjeren način približava čitatelju, ilustracije su umjetnički lijepe i potiču estetski razvoj djeteta. Maštoviti, nadrealistički prizori u ilustracijama potiču čitateljevu maštu. Stoga su ilustracije veoma poticajne za čitatelja, bez obzira na njegovu dob.

9. LITERATURA

1. Anić, D. (2017). O pripovjednoj slikovnici. *Libri et liberi*, 6 (1), 135-138.
2. Balić-Šimrak, A. (2010). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj*, 16-17 (62-63), 2-8. Pribavljeno 21.3.2022. sa <https://hrcak.srce.hr/124737>
3. Balić-Šimrak, A. i Narančić Kovač, S. (2011). Likovni aspekti ilustracije u dječjim knjigama i slikovnicama. *Dijete, vrtić, obitelj*, 17 (66), 10-12. Pribavljeno 13.2.2022. sa <https://hrcak.srce.hr/124188>
4. Batinić, Š. i Majhut, B. (2000). Počeci slikovnice u Hrvatskoj. *Kakva je knjiga slikovnica: zbornik: Zagreb, 26. travnja 1999*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
5. Batinić, Š. i Majhut, B. (2001). *Od slikovnjaka do vragobe: Hrvatske slikovnice do 1945*. Zagreb: Hrvatski školski muzej.
6. Crnković, M. i Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti: od početaka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.
7. Čačko, P. (2000). Slikovnica, njezina definicija i funkcije. *Kakva je knjiga slikovnica: zbornik: Zagreb, 26. travnja 1999*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
8. Čičko, H. (2000). Dva stoljeća slikovnice. *Kakva je knjiga slikovnica: zbornik: Zagreb, 26. travnja 1999*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
9. Čudina-Obradović, M. (1995). *Igrom do čitanja: Igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja u djece od 3. do 10. godine života*. Zagreb: Školska knjiga
10. Gosarić, Ž. (2017). Picturebooks and Little Thinkers. *Libri et liberi*, 6 (1), 124-126.
11. Halačev, S. (1997). Nefikcijske slikovnice i knjige za djecu. Javor, R. *Dječja knjiga u Hrvatskoj danas: Teme i problemi: Zbornik*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. 82-87
12. Hameršak, M. i Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international.
13. Hladíková, H. (2014). Children's book illustrations: Visual language of picture books. *CRIS-Bulletin of the Centre for Research and Interdisciplinary Study*, 1, 19-31. Pribavljeno 13.2.2022. sa https://www.researchgate.net/publication/273967853_Children%27s_Book_Illustrations_Visual_Language_of_Picture_Books
14. Hranjec, S. (2006). *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
15. Javor, R. (1997). *Dječja knjiga u Hrvatskoj danas: Teme i problemi: Zbornik*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

16. Jurković, T. i sur. (2010). Crtačke tehnike. *Dijete, vrtić, obitelj*, 16-17 (62-63), 9-13. Pribavljeno 21.3.2022. sa <https://hrcak.srce.hr/124738>
17. Josipović, A. (2016). *Crtačke likovne tehnike u radu s djecom predškolske dobi* (Završni rad). Pribavljeno 21.3.2022. sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:552094>
18. Jurčec-Kos, K. (ur.). (2011). *Ilustracija u Hrvatskoj XIX. stoljeća*. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori.
19. Koprivnjak, R. (2021). Kreativni pristup obrade književnih djela za cjelovito čitanje - primjeri iz prakse. *Bjelovarski učitelj*, 26 (1-3), 174-177. Pribavljeno 20.3.2022. sa <https://hrcak.srce.hr/272721>
20. Kos-Paliska, V. (1997). Likovni govor slikovnice. Javor, R. *Dječja knjiga u Hrvatskoj danas: Teme i problemi: Zbornik*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. 88-93.
21. Majdenić, V. (2019). *Mediji, tekst, kultura*. Zagreb: Ljevak.
22. Majhut, B. i Batinić, Š. (2017). *Hrvatska slikovnica do 1945.* Zagreb: Hrvatski školski muzej: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
23. Martinović, I. i Stričević, I. (2011). Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu. *Libellarium*, 4 (1), 39-63. Pribavljeno 10.3.2022. sa <https://hrcak.srce.hr/92392>
24. Nikolajeva, M. i Scott, C. (2001). *How picturebooks work*. New York, London: Garland Publishing. Pribavljeno 24.2.2022. sa https://books.google.si/books/about/How_Picturebooks_Work.html?id=EbCfCLUOZD0C&redir_esc=y&hl=hr
25. Petrc, R. (2021). *Oblikovanje slikovnice u radu s djecom* (Završni rad). Pribavljeno 19.3.2022. sa <https://repository.ufri.uniri.hr/islandora/object/ufri%3A867/datastream/PDF/view>
26. Petrović-Sočo, B. (1997). *Dijete, odgajatelj i slikovnica: akcijsko istraživanje*. Zagreb: Alinea.
27. Šišnović, I. (2011). Odgojno-obrazovna vrijednost slikovnice. *Dijete, vrtić, obitelj*, 17 (66), 8-9.
28. Štefančić, S. (2000). Multimedijalna slikovnica. *Kakva je knjiga slikovnica: zbornik: Zagreb, 26. travnja 1999.* Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
29. Šundalić, I. (2018). *Književni opus Dubravke Pađen Farkaš* (Diplomski rad). Pribavljeno 24.3.2022. sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:141:860695>
30. Verdonik, M. (2015). *Slikovnica - prva knjiga djeteta: nastavni materijal*. Pribavljeno 22.2.2022. sa

https://www.ufri.uniri.hr/files/nastava/nastavni_materijali/Verdonik_Predavanja_za_web_SPKD.pdf

31. Višnjić Jevtić, A. i sur. (2010). Slikarske tehnike. *Dijete, vrtić, obitelj, 16-17* (62-63), 14-23. Pribavljeno 23.2.2022. sa <https://hrcak.srce.hr/124739>
32. Zeegen, L. (2009). *What is illustration?*. RotoVision. Pribavljeno 23.2.2022. sa https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=JfcYzi5M1rUC&oi=fnd&pg=PA6&dq=illustration&ots=V-c_k_gIEh&sig=fhT19R3FsCucXdLVwksrVpD9s5g&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Analizirana djela:

1. Hercigonja, Ž. (2005). *Bajkopisi za djecu: bajke, priče i zapisi – ovakvi i onakvi*. Zagreb: Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade.
2. Hercigonja, Ž. (2010). *Bajkovnica: Prašnjavko: Kjel: crna labud ptica*. Zagreb: Alfa.
3. Hercigonja, Ž. (2006). *Gorski duh*. Zagreb: Naklada Haid.
4. Hercigonja, Ž. (2003). *Kjel: Crna labud ptica*. Zagreb: Naklada Haid.
5. Hercigonja, Ž. (2005). *Pripovijetka o rosi, srcu i snovima*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
6. Mlinarec, R. (2014). *Tkači snova*. Zagreb: vlastita naklada autora.
7. Pađen Farkaš, D. (2021). *Čudesno putovanje*. Zagreb: Sipar.
8. Pađen Farkaš, D. (2013). *Djevojčica i ptica*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Pađen Farkaš, D. (2010). *Gospodin Otto i stari naslonjači*. Zagreb: Sipar.
10. Pađen Farkaš, D. (2020). *Kvakač*. Zagreb: Sipar.
11. Pađen Farkaš, D. (2011). *Nije me strah*. Zagreb: Sipar.
12. Pađen Farkaš, D. (2015). *Tajna*. Zagreb: Sipar.

10. PRILOZI

Slika 1: Razgovor obitelji vrana i Kijela iz slikovnice *Kjel: Crna labud ptica*.

Hercigonja, Ž. (2003). *Kjel: Crna labud ptica*. Zagreb: Naklada Haid.

Slika 2: Prikaz carevog razočaranja vlašću carevića u slikovnici *Gorski duh*.

Hercigonja, Ž. (2006). *Gorski duh*. Zagreb: Naklada Haid.

Slika 3: Popratna ilustracija za pripovijetku *Pinkl-dankl-kozlovran* iz zbirke *Bajkovnica*.

Hercigonja, Ž. (2010). *Bajkovnica: Prašnjavko: Kjel: crna labud ptica*. Zagreb: Alfa.

Slika 4: Tin se ohrabruje u slikovnici *Nije me strah*.

Pađen Farkaš, D. (2011). *Nije me strah*. Zagreb: Sipar.

Slika 5: Prikaz djevojčičine tuge u slikovnici *Djevojčica i ptica*.

Pađen Farkaš, D. (2013). *Djevojčica i ptica*. Zagreb: Školska knjiga.

Slika 6: Prijatelji Malenog dječaka vide boju u slikovnici *Tajna*.

Pađen Farkaš, D. (2015). *Tajna*. Zagreb: Sipar.

Slika 7: Prikaz radnika koji snivaju isti san iz slikovnice *Tkači snova*.

Mlinarec, R. (2014). *Tkači snova*. Zagreb: vlastita naklada autora.